

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
HUMANITARINIS FAKULTETAS
FILOSOFIJOS IR ANTROPOLOGIJOS KATEDRA

NERINGA RUTKAUSKIENĖ

Sociokultūrinės antropologijos studijų programos
V kurso studentė

**„SAVOS ERDVĖS“ KONSTRAVIMAS LIETUVOS EKOGYVENVIETĖSE
(ATVEJO ANALIZĖ)**

BAKALAURO DARBAS

Vadovas: dr. Reda Šatūnienė

Šiauliai, 2014

TURINYS

I. ĮVADAS	3
II. EKOGYVENVIETĖS, ERDVĖS IR SOCIALINĖS TIKROVĖS KONCEPTUALIZAVIMAS	7
1. EKOGYVENVIETĖS SAMPRATOS FORMAVIMASIS IR RAIDA	7
1.2 Socialinio judėjimo samprata.....	7
1.2 Ekogyvenviečių geografinės padėties globalumo kontekste	9
2. TEORINIS ERDVĖS IR SOCIALINĖS TIKROVĖS KONSTRAVIMO MODELIS	10
2.1 Erdvės samprata teorinėse studijose	10
2.2. “Savos erdvės” apibrėžtys.....	11
2.3 Socialinės tikrovės konstravimo koncepcija “savoje erdvėje”	12
III. TYRIMO METODOLOGIJA.....	15
1. Antropologinė metodologinė prieiga	15
2. Tyrimo metodai.....	16
3. Tyrėjo refleksija	18
IV. EMPIRINIS TYRIMAS	21
1. „Mano langelis, mano durelės“	21
2. “Čia gyvena tie, kurie rado jėgų atsiplėšti nuo masės”	24
3. Ekogyvenvietės pavadinimas.....	26
4. „Savos erdvės“ teritorija	28
5. „Kiekviena diena šventė“	31
6. “Mūsų žemė, mūsų taisyklės, mūsų erdvė”	34
7. Ryšių su „savais“ ir „svetimais“ palaikymo ypatumai.....	37
IŠVADOS	40
LITERATŪRA.....	42
SANTRAUKA	44
SUMMARY	45
PRIEDAI.....	46

I. ĮVADAS

Jau kelis dešimtmečius visame pasaulyje vis dažniau akcentuojamos problemos susijusios su aplinkosauga, nuolat kalbama apie grėsmę aplinkai. Kasdien daugėja aplinkosaugos institucijų ir didėja jų užmojai. Nepaisant to, kad pasaulinės, regioninės ar vietinės aplinkos problemos turi ilgą istoriją, tačiau šiandien aplinkos degradavimo formos, kaip teigia mokslininkai, yra pačios globaliausios ir keliančios didžiausią grėsmę žmonių gyvenimui. Daugelio pasaulio šalių gyventojai kritiškai įvertino gyvenimo būdą, kuris teršia aplinką ir kenkia sveikatai. „Be to, aplinkos degradavimas¹ apima procesus, kurie žmonių suprantami kaip pažeidžiantys, prieštaraujantys arba konfliktuojantys su jų estetinėmis ir moralinėmis vertybėmis, neatsižvelgiant į jų praktinius, asmeninius ar biologinius padarinius“ (Held, 2002:410). Įtakoiant daugeliui sudedamųjų veiksnių, žmonės atranda alternatyvių gyvenimo būdų: atsiriboja nuo sociumo, atsisako technokratinio gyvenimo ar pradeda konstruoti savo gyvenamąją erdvę, pagal savo nustatytas normas ir taisykles. Erdvė Vakarų kultūroje suvokiama kaip abstrakti idėja. Ji įsivaizduota kaip tuštuma, kuri gali būti įprasminama įvairiais fiziniais ir socialiniais parametrais. Pagal oficialius Lietuvos ekologinių gyvenviečių tinklaraščio duomenis, šiuo metu Lietuvoje yra apie penkiolika ekog gyvenviečių. Tokias vietas gyvenimui žmonės renkasi labai atidžiai, nes tokios vietos virsta erdve, kurią patys gyventojai gali užpildyti įvairiausiomis kultūrinėmis reikšmėmis – sukurti ją sau, sukonstruoti “savą erdvę”. Priežastys, kurios skatina rinktis tokį gyvenimo būdą yra įtakojamos daugybės veiksnių. Nors stengiamasi atitolti nuo civilizacijos ir visuomenės, tačiau konstruojant “savą erdvę” savotiškai atkartojamas tas pats socialinis modelis.

Darbo aktualumas. Nors ir išlieka hipotetinė galimybė teigti, kad tranzito vieta tebėra reikšmingesnė vieta nei sėslios gyvenimo erdvės, tačiau šiandieninės tendencijos rodo, kad susidomėjimas ekog gyvenviečių kūrimu ir gyvenimu jose, vis didėja. Tokios erdvės yra iš naujo atrandamos ir joms suteikiamos atitinkamos prasmės. Žmonės savo socialinį gyvenimą perkelia į sėslias gyvenamąsias erdves, kurias sukonstruoja pagal savus principus. Šį socialinį veiksma svarbu tyrinėti, nes tokios sėslios erdvės pritraukia vis daugiau žmonių, įvairiais ryšiais susieta bendruomenė vėl tampa aktuali. Tokių žmonių, kurie pasirenka gyvenimą ekog gyvenvietėje, kasdien vis daugėja, o tai rodo, kad antropologiniai tokių erdvių tyrinėjimai darosi vis aktualesni. Tyrimas yra vienas iš tinkamiausių būdų pažinti besikuriančias bendruomenes. Tik tyrimo metu atsiskleidžia, kaip savo kasdieninį gyvenimą supranta ir aiškina patys tiriamos grupės nariai, atsiskleidžia individų jausmai, nuomonės, vertinimai.

¹ Aplinkos degradavimas – tai visos ekosistemos ar tos ekosistemos dalių pasikeitimas, nesvarbu, ar dėl sąmoningų žmogaus veiksnių, ar ne, turintis žalingą poveikį ekonominėms, demografinėms gyvenimo sąlygoms ir/arba žmonių sveikatai (“Globaliniai pokyčiai” 410p.).

Dar viena ne mažiau svarbi priežastis tyrinėti ekog gyvenvietes yra kai kurių antropologų, ypač Jonathan'o Friedman'o prielaida, kad globaliniame pasaulyje judėjimas vyksta tiek link didesnių sistemų, tiek ir lokalinio uždaro link – „tai tiesiog dvi sudedamosios globalios realybės dalys arba vieną kitą papildančios kryptys“ (Friedman, 1990:311). Suaktyvėjus žmonių apsisprendimui pasirinkti lokali gyvenimo būdą ir vietą, globaliniame kontekste ekog gyvenvietės tampa sąlygomis, kuriose galimi naujų socialinių santykių susidūrimai specialiai tam sukonstruotose erdvėse. Sukonstravę „savas erdves“ ekog gyvenviečių gyventojai tuo pačiu susikuria tik sau būdingą prasmų lauką. Todėl ekog gyvenvietės tampa reikšmingu antropologinio tyrimo objektu. Ypač tai aktualu Lietuvos kontekste, nes panašių tyrimų nėra daug.

Naujumas. Lietuvoje antropologinių ekog gyvenviečių tyrimų nėra daug. Dažniausiai tyrimo objektu yra tapę religiniai motyvai, mąstymo modeliai ir pan. Baigiamojo darbo tyrimas į ekog gyvenvietę, kaip į bendruomenę, pažvelgia nauju aspektu ir analizuoja „savos erdvės“ konstravimo formas.

Ištirtumas. Įvairiausi ekog gyvenviečių tyrimai pasaulyje nėra nauji. Jie atliekami jau keletą dešimtmečių. Pasaulinis globalus ekog gyvenviečių tinklas (GEN – Global Ecovillage Network) ir Europos globalus ekog gyvenviečių tinklas (GEN – Europe – Global Ecovillage Network Europe) nuolat plečiasi, priima naujus narius. Anksčiau tokių gyvenviečių tyrinėjimais dažniausiai užsiimdavo kultūros ekologai, tačiau antropologai itin susidomėjo šia tyrimų sritimi dėl galimybės surinkti daug empirinių duomenų ir išanalizuoti, kaip įvairios žmonių grupės prisitaiko prie visiškai naujų ir neįprastų gyvenimo sąlygų, socialinių santykių ir pan. James R. Veteto ir Joshua Lockyer straipsnyje „Environmental Anthropology Engaging Permaculture: Moving Theory and Practice Toward Sustainability“ teigiama, kad toks ekog gyvenviečių judėjimas tikrai vertas išsamių antropologinių tyrinėjimų, nes tai judėjimas, kuris jau turi savo kelių dešimtmečių istoriją ir tradicijas. Sofi Jansson and Frida Rodhe savo tyrime („Challenging Growth Society-A study of eco-villages as a strategy towards a sustainable de-growth society“) nagrinėja ekog gyvenvietes ir darnios visuomenės judėjimus, bei lygina jų ideologijas ir teorijas tarpusavyje bei ieško praktinių neatitikimų veiklose. Vilma Ardzijauskaitė Maastricht'o universitete savo baigiamajame darbe (Ecovillages: is it a way to reach environmental sustainability? Case studies in Denmark) aprašo tyrimą, kurį atliko trijose skirtingose ekog gyvenvietėse Danijoje. Pagrindinis šio darbo tikslas buvo išsiaiškinti, kaip ekog gyvenvietės pristato savo tvarios visuomenės idėją kitiems. Erdvės konstravimo ypatumus savo disertacijoje nagrinėjo N. Liubinienė.

Tyrimė keliami tokie **probleminiai klausimai**: Kaip vyksta ekog gyvenvietėje gyvenančių žmonių „savos erdvės“ konstravimas? Kokie veiksniai lemia naujos erdvės konstravimą? Kokios reikšmės sukuriamos konstruojant „savą erdvę“?

Tyrimo objektas. „Savos erdvės“ konstravimo ypatumai tyrinėjamoje ekog gyvenvietėje.

Tyrimo tikslas – ištirti, kokiais būdais konstruojama „sava erdvė“ Lietuvos ekog gyvenvietėse (atvejo analizė).

Tyrimo uždaviniai:

- Išanalizuoti teorinius požiūrius į erdvės socialinę praktiką ir apibrėžti „savos erdvės“ konceptą.
- Nustatyti pagrindines ekobendruomenių kūrimosi prielaidas.
- Apibūdinti ekog gyvenvietės būstų ypatumus bei ištirti ekog gyvenvietės pavadinimo kilmę.
- Nustatyti ekog gyvenvietės teritorijos apibrėžtis.
- Apibrėžti vidines bendruomenės socialines normas ir išstudijuoti švenčių reikšmę bendruomenės nariams.
- Ištirti bendruomenės narių „savo“ ir „svetimo“ sampratas.

Tyrimo metodai: neformalus pokalbiai, pusiau struktūruotas interviu, dalyvaujantis stebėjimas ir stebėjimas, tyrėjo dienoraščio pildymas.

Tyrimo duomenys. tyrimas buvo pradėtas bendrame visos Lietuvos ekog gyvenviečių suvažiavime². Tyrimė dalyvavo 7 asmenys: trys vyrai – amžius nuo 36-40, keturios moterys – amžius 28-34 metai. Atlikti devyni pusiau struktūruoti (2 papildomi interviu buvo atlikti su tais pačiais informantais) interviu. Interviu metu pokalbiai buvo įrašinėjami diktofonu. Bendras interviu įrašų laikas – 4 val. 26 min. Iššifruotų interviu žodžių skaičius – 10425, lapų skaičius (Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių) – 45. Dienoraščio užrašai fiksuoti kiekvieną susitikimą su informantais (Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių) – 20 lapų. Informantai nustatė tyrimo jų ekog gyvenvietėje sąlygas: jokių fotografijų ir neminėti gyvenvietės pavadinimo (buvo leista informuoti darbo vadovą). Šiame tyrimė buvo griežtai laikomasi konfidencialumo sąlygos. Tačiau tyrimo pabaigoje informantai leido naudoti jų pačių viešai

² Kadangi darbo tikslas yra ištirti, kaip vienoje ekog gyvenvietėje konstruojama „sava erdvė“, tai duomenys iš suvažiavimo nebuvo įtraukti į tyrimo analizę. Šis suvažiavimas minimas todėl, kad jame buvo pasirinkta ekog gyvenvietė tyrimui ir susitarta dėl tolesnio bendravimo, pasikeista kontaktais.

publikuojamas fotografijas (kur nesimato žmonės) – 18 nuotraukų. Nuotraukos suskirstytos į kategorijas: aplinka (8 nuotraukos), namas (10 nuotraukų).

Darbo dalys. Baigiamąjį darbą sudaro 5 pagrindinės dalys. I dalis – įvadas, kuriame pristatoma darbo problema, objektas, tikslai ir uždaviniai, tyrimo aktualumas, naujumas, temos iširtumas, tyrimo duomenys. II darbo dalis skirta teorinei tyrimo perspektyvai. III dalyje pristatomi taikyti tyrimo metodai bei tyrėjo refleksija. IV dalyje pristatomas lauko tyrimas, V dalis – išvados.

II. EKOGYVENVIETĖS, ERDVĖS IR SOCIALINĖS TIKROVĖS KONCEPTUALIZAVIMAS

Siekiant teoriškai išanalizuoti šiandienos ekogynvenviečių sampratos formavimąsi ir jos raidą, pirmame šios dalies skyriuje apžvelgiami ekogynvenvietės kaip socialinio reiškinių formavimosi ypatumai, geografinis paplitimas, pagrindinį dėmesį skiriant teoriniam ekogynvenviečių konceptualizavimui. Tuo tarpu antrajame šios dalies skyriuje pagrindinis dėmesys skiriamas erdvės aspektui bei socialinės tikrovės konstravimo koncepcijai.

1. EKOGYVENVIETĖS SAMPRATOS FORMAVIMASIS IR RAIDA

Naujausi teoriniai ekologijos ir aplinkosaugos antropologijos darbai parodė, kad žmogaus sąveika su aplinka globalaus kapitalizmo kontekste yra ne kurianti, o naikinti. J. Lockyer ir James R. Veteto naujausioje savo knygoje „Environmental anthropology engaging ecotopia (Bioregionalism, Permaculture and Ecovillages)“, ekogynvenvietes priskiria prie mažų utopinių bendruomenių, kurios ilgoje savo vystymosi raidoje drąsiai priešinosi hegemoniškomis struktūroms, pvz. bažnyčioms, valstybei, įvairioms korporacijoms ir pan. Antropologai linkę ekogynvenvietes sieti su utopinėmis bendruomenėmis, kurios yra šiandienos ekologinių realiųjų pavyzdžiai.

1.2 Socialinio judėjimo samprata

Dažniausiai ekogynvenvietės siejamos su ekologiniais ūkiais, gamtine žemdirbyste, saikingu gamtos išteklių eikvojimu, sveiku gyvenimo būdu. Remiantis ekogynvenviečių tyrinėjimais galima teigti, kad ekogynvenvietę sudaro du pagrindiniai aspektai: žmonės (bendruomenė) ir gamta.

Robert'o Gilman'o (inovatyvių idėjų propaguotojas, mąstytojas) pavartotas terminas „ekogynvenvietės“ buvo visiškai naujas apibrėžimas, kuris išskyrė naują socialinį reiškinį nuo jau įprastų (apie 1960 metus vyravusių) komunų³ (Gilman, 1991:10). Bhawna Gesota atliktame tyrime („Ecovillages as Models for Sustainable Development: A Case Study Approach“) nurodoma, kad ekogynvenvietės ir globalus ekogynvenviečių judėjimas susiformavo įtakoje įvairių judėjimų, pvz. Danijoje Hildur Jackson inicijuoto bendro būsto modelio idėjos, Izraelio judėjimo Kibutz⁴, hipių,

³ žmonių kolektyvas, susijungęs bendram gyvenimui turto ir darbo bendrumo pagrindais (LKŽ).

⁴ Izraelyje žemės ūkiu užsiimantis ūkis, kuriame visa žemė ir gamybos priemonės yra bendra nuosavybė (<http://www.kibbutz.org.il/eng/welcome.htm>).

Vokietijos peacenikų, feministinio ir ekofeministinio, žaliųjų judėjimų. Anot Andy Kirby, ekogyvenviečių judėjimas perėmė iš savo pirmtakų pasipriešinimo visuomenei idėją (Kirby, 2004). Pasak Gilman'o, ekogyvenvietė – žmonių sukurta gyvenvietė, kurioje visa žmogiška veikla yra integruota į gamtos pasaulį tokiu būdu, kuris teigiamai veikia žmogaus vystymąsi ir būsimų kartų ateitį.

Kaip vieną iš svarbiausių ekogyvenvietės gyvavimo principų Robert'as Gilman'as nurodė gebėjimą tokiai gyvenvietei funkcionuoti savarankiškai, atskirai nuo visuomenės. Anot autoriaus, ekogyvenvietėje turi būti tiek žmonių, kad galėtų vieni kitus pažinti (50 – 200).

Kosha Joubert, Pasaulinio ekogyvenviečių tinklo prezidentė, ekogyvenvietes pristato kaip žmonių sukurtas gyvenvietes, kur žmonės sąmoningai vertina tai, ką turi, integruoja novatoriškas technologijas į kasdieninį gyvenimą, kad sukurtų atsakingą visuomenę. Viskas, kas tokioje ekogyvenvietėje sukurama, užauginama yra dalinamasi tarp bendruomenės narių. Tokios gyvenvietės tikslas – tvari visuomenė (tiek socialiniu, aplinkos apsaugos, tiek ir ekonomikos bei kultūros aspektais).

Oficialioje pasaulinėje ekogyvenviečių svetainėje “Global Ecovillage Network”⁵ ekogyvenvietė pristatoma kaip vietinė arba tarptautinė bendruomenė, siekianti savo gyvenimo būdu sukurti žmogaus ir gamtos vienovę, į savo kasdienybę kompleksiskai integruodama ekologinius, ekonominius, socialinius ir kultūrinius aspektus.

Savo tyrime “Ecovillages: is it a way to reach environmental sustainability? Case studies in Denmark” (tyrimas buvo atliktas trijose ekogyvenvietėse Danijoje) Vilma Ardzijauskaitė ekogyvenvietę apibūdina kaip bendruomenę, kur žmonės renkasi gyvenimo būdą priešingą visuomenės besaikiam gamtos išteklių naudojimui. Tokioje gyvenvietėje žmonės realiai pritaiko naujausias technologijas, kurios padeda efektyviai naudoti saulės energiją, taupyti šilumą, iki minimumo sumažinti vandens eikvojimą. Žmogus ir gamta ekogyvenvietėje vystosi lygiagrečiai, nes tik esant jų abiejų sintezei užtikrinama pilnatvė, kurios siekia tokios bendruomenės nariai.

Ekogyvenvietės, kaip bendruomenės, apibrėžimų viešojoje erdvėje galima rasti įvairiausių priklausomai nuo geografinės padėties (JAV, Europa ar Australija), bendruomenės siekiamo užsibrėžto tikslo, religinių pažiūrų ir pan.

Lietuvoje didelis susidomėjimas ekogyvenvietėmis kilo apie 2000 metus. Remiantis oficialios ekogyvenviečių Lietuvoje svetainės duomenimis, šiuo metu šalyje “kuriamos 15 įvairaus dydžio ekogyvenvietės (po 20-60 žmonių) bei gausybė pavienių ekosodybų”. Lietuvoje ekogyvenvietė siejama su ekologija, gamtine žemdirbyste, sveiku gyvenimo būdu. Pagrindinis tokios gyvenvietės

⁵ <http://gen.ecovillage.org/en> (Žiūrėta: 2012 12 14)

principas – šalia įsikūrę panašių pažiūrų žmonės, kuriems svarbu gamtos saugojimas bei aktyvios bendruomenės kūrimas.

1.2 Ekogynvenviečių geografinės padėty globalumo kontekste

„Mano nuomone, socialinis judėjimas, kurio dalis - ekogynvenvietės, yra vienas daugiausiai žadančių ir svarbiausių judėjimų visoje žmonijos istorijoje (Robert Rosenthal, Prof. of Philosophy, Hanover College, USA).

Atliktuose tyrimuose nėra fiksuojama, kur pasaulyje atsirado pirmoji ekogynvenvietė. Šį klausimą Jackson‘as savo straipsnyje apie Pasaulinį ekogynvenviečių tinklą rašo: „Tai sunkus klausimas, nes daugelis Pasaulinio ekogynvenviečių tinklo narių pradėjo gyvuoti dar iki termino „ekogynvenvietė“ atsiradimo. 1960 metais keletas Indijos filosofinių projektų buvo inicijuoti skirtinguose pasaulio žemynuose...tai galėjo būti lemiamas impulsas pradžiai. ...mes niekada nežinosime tiesos” (Jackson, 2004:3). Albertas Bates‘as, žmogus, kuris daug prisidėjo prie ekogynvenviečių judėjimo visame pasaulyje, sutinka su Jackson’o žodžiais, nes ekogynvenviečių atsiradimas pradėtas fiksuoti visame pasaulyje vienu metu, todėl nustatyti pirmąjį atvejį neįmanoma.

Kai kurios ekogynvenvietės gyvuoja jau nuo 1960 metų, bet daugiausiai fiksuojama gyvuojančių nuo 1990 metų, kai ekogynvenviečių judėjimas tapo pasauliniu fenomenu ir atsirado bendrų interesų kurti tvarias visuomenes. “Pasaulinis Ekogynvenviečių tinklas (The Global Ecovillage Network – GEN) šiuo metu stebi apie 522 ekogynvenvietes visame pasaulyje, įskaitant 234 ekogynvenvietes įsikūrusias Amerikoje” (Lockyer, 2013:16). Bet daugybė ekogynvenviečių visame pasaulyje nėra niekur oficialiai fiksuotos. Tankiausias ekogynvenviečių tinklas Jungtinėse Amerikos Valstijose bei Vakarų Europoje. Bendrai ekogynvenvietės yra įsikūrusios septyniasdešimt dviejose valstybėse visame pasaulyje (Global Ecovillage Network duomenimis⁶).

Statistiniais ekogynvenviečių duomenimis didžiausios pasaulyje ekogynvenvietės yra Švedijoje ir Rusijoje. 2011 metais Švedijoje buvo užfiksuotos 19 ekogynvenviečių, Rusijoje fiksuotos 23 ekogynvenvietės. Didžiausioje ekogynvenvietėje Švedijoje gyvena apie 300 žmonių⁷. Lietuvoje, Latvijoje ir Baltarusijoje ekogynvenviečių judėjimas prasidėjo tik XXI a. Lenkijoje ir

⁶ Prieiga per internetą: < <http://gen.ecovillage.org/en> > (Žiūrėta: 2012 12 14)

⁷ Prieiga per internetą: < <http://www.balticecovillages.eu/about-ecovillages> >(Žiūrėta 2013 02 09)

Suomijoje fiksuojama ir jau labai seniai įsikūrusių, ir visai naujų ekogyvėnviėčių. Per pastaruosius penkis metus fiksuojamas nuolat didėjantis ekogyvėnviėčių skaičius.

2. TEORINIS ERDVĖS IR SOCIALINĖS TIKROVĖS KONSTRAVIMO MODELIS

“Gyvenimiškas elgesys turi subjektyvią prasmę, kasdieninio gyvenimo pasaulis nėra vien savaime suprantama tikrovė. Tai pasaulis, kurį sukuria ir palaiko kaip tik jų (žmonių, visuomenės veikėjų) mintys ir veiksmai (Berger, 1999:34)”

P.L. Berger ir T. Luckmann naujos konstrukciškai orientuotos, žinojimo sociologijos pradininkai. Autoriai pabrėžia tai, kad žmogaus pasaulio suvokimo formavimasis yra glaudžiai susijęs su socialiniu kontekstu ir kad socialiai konstruojama realybė nuolat kinta bei transformuojasi. Šių autorių pateikta konstrukciška žinojimo sociologijos samprata suteikia galimybes teorinei įvairių socialinių tyrimų prieigai.

2.1 Erdvės samprata teorinėse studijose

Remiantis Ingo W. Schöder straipsniu “Debatai apie erdvę, bendruomenę bei vietą antropologijoje ir jų naudingumą regionui tyrinėti” galima teigti, kad globalizacijos sąlygomis, nepaisant transnacionalinių ryšių, tebėra svarbios vieta ir bendruomenė, privertė iš naujo įvertinti erdvę kaip kultūriškai sukonstruotą socialinių santykių ir individualios patirties lauką (Schöder, 2007:89). Erdvės problema – tai “problema kultūriškai apibrėžtos vietovės apie kurią pasakoja etnografai” (Appadurai, 2003:212).

Dažnai moksliniuose tekstuose sugretinamos dvi sąvokos “vieta” ir “erdvė”. “Aiškindami pamatines erdvės ir vietos sąvokas bei jų tarpusavio ryšius, Yi-Fu Tuan’as, T. Creswell’as teigia, kad erdvė yra kur kas abstraktesnė sąvoka negu vieta. Erdvė yra susijusi su išorine ir geometrine erdve. Erdvė gali būti dalinama į sritis ir dalis. Vieta yra konkreti erdvės dalis, kuri įsisavinta įgyventa ir pažini” (Plungė, 2012:6). Yi-Fu Tuan’as teigia, kad erdvė yra susijusi su dinamika, laisve, o vieta susijusi su pauze ir saugumu.

Erdvė gali būti apibūdinama kaip aplinka, kurią žmogus suvokia, perpranta, gali ja manipuliuoti. J. Piaget'as analizuoja žmogaus erdvę kaip percepcinę, sensomotorinę, reprezentacinę, atspindinčią realybę, reikšmių erdvę ir manipuliuojamą. Reprezentacinė – tai suvokta, įvaldyta, susimbolinta erdvė, atspindinti realybę. Tokia erdvė gali būti transformuojama, iš naujo suvokiama. “Tai daugiau nei fizinė erdvė – ji perdengta kultūriniais ir asmeninio suvokimo sluoksniais (simbolių ir reikšmių erdvė) (Plungė, 2012:7).

Erdves žmogus įvertina pagal savo asmeninę patirtį, prisiminimus, sukauptą reikšmių bagažą. Tai, kaip žmogus praktiškai jaučia erdvę, atsiskleidžia tam tikrose realiose situacijose. Be to, žmogus neegzistuoja be visuomenės. Anot R. Plungės, asmenybės jungia kalbiniai, kultūriniai, ekonominiai, intelektualiniai, politiniai, religiniai ir kitokie ryšiai. Todėl erdvė negali būti izoliuota, neįtakojama. Viskas persipina konkrečiose erdvėse.

2.2. “Savos erdvės” apibrėžtys

Šiuolaikinėje antropologijoje vis didesnis dėmesys skiriamas žmogaus judėjimo/migravimo poveikiui įvairiems šiandieninio gyvenimo aspektams, kvestionuojamomis tampa tokios sąvokos kaip „vieta“, „bendruomenė“, „erdvė“, „kultūra“. Kalbant apie teritoriškumą svarbi tampa ne tik erdvės, bet ir vietos sąvoka. Šiame darbe erdvė traktuojama kaip apimanti vietas (susidedanti iš vietų), t.y. vietos suteikia erdvei kontūrus taip ją lokalizuodamos/įvietindamos. Anot H. Easthope, būtent erdvės idėja apimdama teritorines ir simbolines vietas, susieja fizinį pasaulį su žmonių socialiniais, emociniais, kultūriniais pasauliais.

Klasikinėje antropologijoje lokalumas buvo siejamas su autentiškumu, natūralumu, pastatomas prieš globalumą. Erdvė savo išskirtinį “identitetą” įgyja tik sąveikaudama su kitomis erdvėmis ir turėdama ryšį su bendruomene ir lokalumais. Todėl antropologas A. Appadurai (2003) pastebi, kad užuot išskirtinai nagrinėjus tik nuolatinę migraciją, beasmenius globalius procesus, reikia atkreipti dėmesį, jog šiuolaikiniame globaliame pasaulyje erdvė yra naujai „įteritorinama“. Reikia apvarstyti jos socialinį konstravimo procesą: kaip erdvė yra įsivaizduojama, įprasminama, primetama, paverčiama „sava“.

Apibrėžiant „savos erdvės“ sąvoką svarbūs du aspektai: pirmiausiai tai, kad teorinė sąvoka „erdvė“ apjungia vietas, kurios yra svarbios tiek geografinė, tiek simbolinė prasme; antra, „savos erdvės“ sąvokoje telpa tiek socialiniai, kultūriniai, emociniai, tiek politiniai ir geografiniai parametrai. Sąvoka „sava“ apibrėžia kelis svarbius aspektus: ekogymnietės gyventojai savarankiškai veikia, keičia ir priskiria nuosavas reikšmes konstruojamai erdvei. Be to, pats apsigymnietimo procesas įgalina derinti

naujas ir senas patirtis, emocijas, naujus įspūdžius ir ankstesnius prisiminimus. Sąvoka „sava“ rodo kiekvieno individo siekį susikurti sau saugią, pažįstamą, jaukią erdvę („namus“). Tokios sąvokos apibrėžtys nukreipia analizę dviem kryptim – individualumo ir kolektyviškumo.

Įkūnyta erdvė laikoma vieta, kur žmogaus patirtis ir sąmonė įgauna materialią ir erdvinę formą. Erdvė kuriama individų orientacijomis, jų kalba ir požiūriu į aplinką. Erdvę galime vertinti ne tik kaip fizikinį, bet ir kaip „socialinį pasaulį“. Erdvė suvokiama per „socialinių ir personalinių patirčių faktų vertes“. Emilė'is Durkheim'as ir Marcel'is Mauss'as pirmieji į sociologinę teoriją įtraukė „socialinės erdvės" sampratą. Tai buvo H. Spencerio, L. H. Morgano idėjų intelektualaus diskurso tęsimas. Jie suvokė lokalumą kaip principą, kuris padeda struktūrinti socialinius ryšius (Kuper, 2003: 247-248).

Daugeliu atvejų šiuolaikiniuose humanitariniuose ir socialiniuose tyrimuose glaudžiai siejasi erdvės, bendruomenės, individo ir visuomenės bei vietos diskursai. Kiekvienam individui erdvė yra unikali realybė, jis dalijasi su kitais individualais savo suvokimu ir tam tikra prasme savitai apibrėžia erdves. Šios yra susijusios su istorine individų patirtimi. Žmonių ir vietų priklausomybė, kurią Anthony Giddensas (Giddens 1990:102) vadina „pasitikėjimo aplinka", susisieja su vietos bendruomenėmis, kosmologija ir tradicijomis, priklausančiomis nuo erdvės.

Daugeliu atveju erdvė aptariama kaip „kultūriškai sukonstruota, daugiabalsė identifikacijos sritis". Erdvė apibrėžiama žmonių gyvenimą konstruojančiais erdviniais galios ryšiais. Erdvės kategorijomis nusakomas socialinis tapatumas. Ieškodami būdų prisitaikyti prie intensyvėjančios modernybės ir globalizacijos procesų, individai ir socialinės grupės pasitelkia įvairius identitetus ir su jais susijusius simbolinius išteklius. Anot V. Čiubrinsko, bendruomeninis tapatinimasis ir jo socialinė kultūrinė raiška daugeliui tampa svarbiais moralinės egzistencinės atramos taškais vis labiau fragmentuotame ir ontologiškai padrikame pasaulyje.

2.3 Socialinės tikrovės konstravimo koncepcija „savoje erdvėje”

L. Berger'is ir T. Luckmann'as savo knygoje „Socialinis tikrovės konstravimas” iškelia klausimą „koku būdu subjektyvios prasmės tampa objektyviu faktiškumu” (Berger, 1999:31). Norėdami suprasti, kas yra visuomenės/bendruomenės „tikrovė sui generis”, turime tyrinėti, koku būdu konstruojama ši tikrovė.

Kasdieninis gyvenimas individams iškyla kaip tam tikra tikrovė, kurią žmonės interpretuoja ir kuri jiems yra visas jų pasaulis. Šį pasaulį sukuria ir palaiko jų mintys bei veiksmai. Anot P. Berger, žmogus suvokia kasdienio gyvenimo tikrovę, kaip sutvarkytą tikrovę (Berger, 1999:36). Tokios tikrovės

reiškiniai, nuostatos, fiziniai – erdviniai aspektai yra iš anksto suklasifikuoti pagal šablonus, kurie yra diktuojami ne paties individo, o yra jam primesti. Arčiausiai individo yra ta kasdieninio gyvenimo erdvė, kuria jis gali tiesiogiai fiziškai manipuliuoti. Be to, kasdieninio gyvenimo erdvė iškyla individui kaip intersubjektyvus pasaulis, kuriuo jis dalinasi su kitais. Kasdieninio gyvenimo neįmanoma gyventi be nuolatinės sąveikos ir bendravimo su kitais žmonėmis. Įsikurdami ekogyvėnietėse individai įvairiais erdvės konstravimo principais siekia sukurti alternatyvų gyvenimo modelį ankstesniam visuomeniniam modeliui tik su savais įsivaizduojamais patobulinimais. Tokio gyvenimo pasirinkimas anaipol neatskiria žmogaus nuo bendruomenės, bet skatina jį konstruoti naujus santykius, naujus bendravimo modelius, konstruoti erdvę, kurioje vyrautų nuolatinis atitikimas tarp jo prasmų ir kitų ekogyvėnietės gyventojų prasmų.

Žmogaus santykiui su aplinka yra būdingas atvirumas pasauliui. „Žmogaus savikūra visada ir neišvengiamai yra socialinis vyksmas“ (Berger, 1999:71). Individas negali formuotis kaip žmogus būdamas izoliuotas, negali kurti žmogiškos aplinkos. Socialiai veikdamas bendruomenėje, konstruodamas „savą erdvę“ žmogus egzistuoja tvarkos kryptingumo ir stabilumo kontekste, todėl susikuria stabilią savo elgesio aplinką. Tačiau kūrimas vyksta ne todėl, kad pavieniai individai savarankiškai kuria prasmes, o todėl, kad individai „perima“ iš kito pasaulį, kuriame kiti jau gyvena (Berger, 1999:164).

Berger ir Luckmann darbas „Socialinis tikrovės konstravimas“ atskleidžia tikrovės apskritai konstravimą, o kartu – ir įsivaizduojamos, paremtos socialiniais vaizdiniais. Abi „tikrovės“ gali taip persipinti, kad atskirti jas gali tapti sudėtinga. Kitiškai vertinant kiekvieno mūsų padėtį/vaidmenis/vaizdinį erdvėje, iškyla socialinio konstravimo apibrėžtis: pagal turimas reikšmes gaunama *bendrujų* prasmų dozė, nusakanti visuomenės lūkesčius. Socialinis konstruktas, glaustai tariant, yra visuomeninis kūrinys, arba, kaip teigia Sismondo (1993: 521) – objektas, turintis socialinę kilmę. Apie socialinį konstravimą galima kalbėti dviem atvejais: pirmu atveju – kai kalbama apie tikrovę apskritai ir antru atveju – kai dėl įvairių vaizdinių įtakos kuriama įsivaizduojama, manoma tikrovė, arba tiesiog „tikrovė“. Konstruodami „savą erdvę“ ekogyvėnietės gyventojai savo socialinę patirtį, socialinės tikrovės suvokimą perkelia ir pritaiko „savoje erdvėje“. Remiantis Berger ir Luckmann veikalu (1999), galima išskirti keletą bendrosios socialinės tikrovės konstravimo diskursą apibūdinančių perspektyvų: žinojimas ir jį lydintis *normalumas ir teisingumas*, situacinis aspektas, rutiniškumas ir galiausiai – socialinė institucija. Kone svarbiausiu socialinę tikrovę palaikančiu dalyku galima įvardyti *žinojimą*. Berger ir Luckmann veikalas remiasi idėja, kad tai, ką žmonės „žino“ kaip „tikrovę“, yra socialiai sukonstruota ir šis „žinojimas“ „<...> yra fabrikas prasmų, be kurių negalėtų egzistuoti visuomenė“ (Berger, 1999: 27). Remdamiesi savo „žinojimu“ apie socialinę tikrovę, ekogyvėnietės gyventojai remdamiesi įvairiausiomis prasmėmis, tuo, kas jų pasirinktam gyvenimo būdui yra normalu ir teisinga, konstruoja „savą erdvę“. *Normalumo* epitetas konstatuoja, kad vadovaujantis socialiniu žinojimu reiškia

būti normaliam, atitikti savo bendruomenės lūkesčius, todėl dažnai, kaip nurodo Berger ir Luckmann, elgiamasi nebūtinai todėl, kad taip reikia, o todėl, kad taip paprasčiausiai teisinga (Berger, 1999: 149). Tyrinėjamoje ekogymvientiėje vyrauja teisingas elgesys su žeme, su gamta ir pan. Normalu būti/pateikti save tokį, kokį vaizdinį eskaluoja socialinis žinojimas, bendrosios prasmės: pateikti save kaip suvokiantį ekologines problemas, palaikantį atsakingo vartojimo idėjas, propaguojantį gamtinę žemdirbystę ir pan. Pavyzdžiui, tyrinėjamoje ekogymvientiėje pagrindinis tikslas – pilnai save aprūpinti pragyvenimui būtinomis reikmėmis (maistas, būstas ir t.t.). Šioje perspektyvoje, gyvenant ekogymvientiėje ir nesiekiant tokio tikslo – yra nenormalu. Kaip pateikia Berger ir Luckmann, atsižvelgdami į bendrųjų visuomenės primetamų prasmų galią, „<...> neturiu galimybės rinktis, aš turiu šitaip elgtis, nes tokia mano padėtis“ (Berger, 1999: 118). Pasirinkdamas gyvenimą ekogymvientiėje pasirenki „paklusimą“ naujai socialinei tikrovei.

Svarbu nurodyti, kad visas socialinis gyvenimas, vykstantis socialinio žinojimo ir bendrųjų prasmų pagrindu, tampa *rutininiu* dalyku, esama savotiško tipišumo (Berger, Luckmann 1999: 76). Taigi, įprasta, tipiška yra tai, kaip elgiasi tam tikras socialines pozicijas užimantys asmenys. Kitaip tariant, visas elgesys, kuris paremtas visuomeninėmis instrukcijomis ir bendrosiomis prasmėmis atstovauja ir atskiroms socialinio žinojimo suformuotoms konstrukcijoms. Kalba eina apie socialinio pobūdžio institucijas, „lokalizuojančios“ individus visuomenėje ir leidžiančios juos atitinkamai „traktuoti“ (Berger, 1999: 59). Minėtos institucijos – tai bendrųjų prasmų rezultatai, socialiniai konstruktai, savo esme kuriantys tipišumo įspūdį. Taigi, tipiška ekogymvientės gyventojų institucija yra tai, kad toks individas gyvena vadovaudamasis gamtinės žemdirbystės principais. Institucijos, kaip teigia Berger ir Luckman – tai „būdas dalyvauti pasaulyje“ (Berger, 1999: 124).

Taigi, apibendrinant, Berger ir Luckman žodžiais tariant, tikrovė, kurioje gyvename, yra sukurta, ir sukurta pirmiau kiekvieno mūsų, mums perduota ir toliau palaikoma. Tikrovę sudaro socialinis vyksmas, susidedantis iš *socialinio žinojimo, bendrųjų prasmų, instrukcijų ir receptų* kaip gyventi. Tad veikimas pagal juos, tam tikros socialinės institucijos realumo pateisinimas kuria tokią tikrovę, kurioje gyvename – aiškia, apibrėžta, „apčiuopiamą“, suprantamą.

III. TYRIMO METODOLOGIJA

Šioje darbo dalyje pateikiama antropologinio tyrimo metodologija. Pirmame skyriuje pristatoma antropologinė metodologinė prieiga., antrame – tyrime taikyti metodai, o trečiame – tyrėjo refleksija.

1. Antropologinė metodologinė prieiga

“Savos erdvės” konstravimo tyrimas ekogvėnviėtėje remiasi antropologine perspektyva, kurioje svarbiausias vaidmuo tenka kokybiniam tyrimui. Tokiems tyrimams būdingas tyrėjo vaidmuo, refleksija, savianalizė, kritinis mąstymas, tirštas aprašas.

Anot C. Geertz, tirštas aprašas nėra procedūra, o metodologinė paradigma, taikoma etnografijai. Tirštas aprašas – pagrindinė C. Geertzo metodologinė nuostata, kad etnografija kaip lauko tyrinėjimas-užfiksavimas turi būti kiek įmanoma detalesnė – „tirštai aprašyta“, t.y. atsekanti „tirštus“, „tankius“ daugiasluoksnių prasmių klodus iš vietinių (tyrinėjamųjų) perspektyvos, taip pat pabrėžiant būtinumą atkreipti dėmesį į interpretacijų sluoksniškumą, pasireiškiantį etnografo (lauko tyrinėtojo) interpretacijose, taip pat ir informantų bei apskritai žmonių interpretacijose (Čiubrinskas, 2007:173).

Pagrindiniai antropologinės metodologijos bruožai yra dalyvaujantis stebėjimas, holizmo siekis, *emic ir etic* perspektyvų aktualizavimas bei tyrėjo refleksija. Viena svarbiausių etnografinio tyrimo sudedamųjų dalių – dalyvaujantis stebėjimas - suteikia tyrėjui galimybę gauti *emic* įžvalgas apie tyrimo objektą. N. Mažeikienės teigimu, *emic* terminas žymi reiškinį, fenomeną, kuris turi bendrą reikšmę nagrinėjamose kultūrose. Anot Victor C. de Munck, atliekant lauko tyrimą itin svarbu fiksuoti, ką žmonės sako, ką daro, jų pavienius veiksmus ir veiksmus situacijose. *Etic* – tai išoriniai kriterijai, taikomi konkrečiai tyrinėjamai kultūrai analizuoti, pasitelkiant universalius visoms kultūroms pažinti būtinus terminus, sąvokas, paradigmas, modelius ir teorijas (Čiubrinskas, 2007:210). Pastaroji perspektyva gali būti ir etnocentrinė, kuri žymi ir negatyvų kitos kultūros vertinimą.

Refleksyvumas – šiuolaikinėje antropologijoje įsitvirtinusi tiriamoji nuostata. Tai „savikritiška atodaira – sąmoningas tyrinėtojo suvokimas, jog jis – tyrinėtojas, kuriantis prasmes apie kitus, t.y. savo aprašyme – antropologinėje etnografijoje – privalantis įterpti žinias apie save, savo rasę, lytį, amžių, klasę, tyrimų ir rašymo sąlygas, politinį ir ideologinį kontekstą, pasirinkimą rašyti vienokiu ar kitokiu būdu“ (Klumbytė, 1999:91). Tyrinėtojas turi būtinai įvertinti tai, kad jo buvimas šalia tiriamųjų daro jiems poveikį, o tuo pačiu ir pačiam tyrimui. Reikia įvertinti ir savo kaip tyrėjo ribotumą. „Lauko tyrimų atlikimas reikalauja išskirtinai gilaus, asmeniškio tyrėjo įsitraukimo ir turi didelę psichologinę „kainą“ (Petružytė, 2014:7).

Labai svarbus principas antropologijoje – holizmas. Tai požiūris, pagal kurį visuma yra laikoma kažkas daugiau net atskirų dalių suma. Antropologijoje holistinis požiūris kartu yra ir tiriamasis-paradigminis (Čiubrinskas, 2007:226).

Svarbiausi elementai šiame „savo erdvės“ konstravimo tyrime yra tyrėjos refleksyvumas, *emic* perspektyvos jungimas su *etic* bei etnografinis lauko tyrimas ekogymnenvietėje. „Dažniausiai antropologai etnografiją įvardija kaip tyrimo būdą, kai antropologas atidžiai stebi, užrašinėja ir dalyvauja kasdieniame kitos kultūros gyvenime – tai vadinama lauko tyrimais – ir po to rašo apie kultūrą, pabrėždamas vaizduojamas detales (Klumbytė, 1999:89).

2. Tyrimo metodai

Detaliu stebėjimu pagrįsto vienos bendruomenės atvejo tyrimo metu buvo stebimi tiriamieji - gyvenantys vienoje ekogymnenvietėje.

Tyrimo metu buvo naudoti tokie kokybiniai empirinio lauko tyrimo metodai: neformalus pokalbiai, pusiau struktūruoti interviu, dalyvaujantis stebėjimas ir stebėjimas, tyrėjo dienoraščio pildymas. Pasiteisinę metodai – neformalus pokalbiai ir stebėjimas. Neformalus pokalbiai labai kokybiškai papildydavo pusiau struktūruotus interviu, todėl surinkti duomenys išsamūs ir įvairiapusiški. Paprastas stebėjimas pasiteisino keliose situacijose, kurių metu pavyko fiksuoti duomenis išlaikant atstumą, minimaliai įtakojant.

Dalyvaujantis stebėjimas suteikė galimybę fiksuoti duomenis, kurie nebuvo suplanuoti, įvyko atsitiktinai, tiriamieji nebuvo tam pasiruošę, todėl jų reakcija, poelgiai ir veiksmai buvo labai svarbūs tyrimo rezultatui. Tokio metodo tikslas yra užfiksuoti tai, ką žmonės daro, o ne ką jie sako. Victor C. de Munck nurodo tris dalyvaujančio stebėjimo etapus: 1. Pašaliečio etapas (kai susipažįstama su tiriamaisiais), 2. Vietinio etapas (kai tyrėjas jau priimamas viešai), 3. Imtymusis etapas (kai tyrėjas tampa „savu“). Pirmame etape tyrėjas susipažįsta su bendruomenės bendravimo taisyklėmis, išmoka jų laikytis atitinkamose situacijose. Antrame etape „tyrinėtojas yra priimamas (nors ir nebūtinai mėgstamas) kaip publikos dalis įvairiose viešose veiksmo vietose“ (de Munck, 2008:179). Trečiame etape tyrėjas jau ne specialiai konstruoja savo elgesį tam tikrose situacijose, o tai vyksta nesąmoningai ir natūraliai. Dalyvaujantis stebėjimas leidžia tyrėjui patekti į užkulisinę kultūrą, naudoti „tirštą“ aprašą ir fiksuoti nenumatytus dalykus. Patekimas į „užkulisius suteikia tyrėjui galimybę fiksuoti veiksmus ir įvykius, kurie nuo visuomenės yra slepiami ir juos gali matyti tik „savi“. Esminis dalyvaujančio stebėjimo privalumas yra galimybė tyrėjui patekti į visuomenei nematomą socialinį bendruomenės gyvenimą. Anot C. Geertzo, etnografija kaip lauko tyrinėjimas - užfiksavimas turi būti kiek įmanoma detalesnė – „tirštai aprašyta“.

“Tirštas aprašas reiškia etnografo tikslą pavaizduoti elgesį, ketinimus, situacijas ir įvykius taip, kaip juos supranta ir išgyvena informantai” (de Munck, 2008:180).

Viena iš apklausos rūšių, integruotų į stebėjimo metodų grupę - pusiau struktūruotas giluminis interviu. Interviu – “tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas – gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją” (Kardelis, 2005:195). Tai iš anksto pasiruošti svarbiausi klausimai, pokalbio gairės, pagal kurias yra išlaikoma bendra pokalbio tema, struktūra. Tačiau atsižvelgiant į pašnekovą, į tai, kaip nuosekliai jis dėlioja mintis, pokalbio metu galimi papildomi spontaniškai interviuotojui kylantys klausimai, skirti patikslinti ir papildyti. Toks informacijos rinkimo būdas buvo pasirinktas dėl jo universalumo ir lankstumo, galimybės laisvai prisitaikyti prie kiekvieno pašnekovo.

Tyrimui atlikti pasirinktas dalyvaujantis stebėjimas toli gražu neatitiko klasikinės šio metodo definicijos – ilgas buvimas ir veiklos apibrėžtoje žmonių grupėje. Šis tyrimas nebuvo ilgalaikis, tačiau keletą kartų pavyko atlikti kokybišką dalyvaujantį stebėjimą. Užfiksuoti duomenys buvo naudingi tyrimui. Pusiau struktūruoti giluminiai interviu buvo pasirinkti neatsitiktinai. Iš anksto nebuvo numatyti visi klausimai ir griežtai nestruktūruoti, nes nebuvo žinomi informantai, nebuvo galima nuspėti pasakojimo įgūdžių, noro kalbėti ir pan. Todėl, dauguma klausimų buvo užduodami atsižvelgiant į respondento pasakojimą.

Tyrimas buvo atliekamas 4 etapais. Pirmame etape buvo renkama informacija apie Lietuvoje ir užsienyje gyvuojančias ekogynvietes, atliktus tyrimus. Antrame etape sėkmingai pavyko užfiksuoti duomenis iš 3 informantų, dalyvauti ekogynviečių suvažiavime ir stebėti jo narių bendravimą, klausytis diskusijų, pavyko užfiksuoti vieną konfliktinę situaciją (tyrime šio suvažiavimo duomenys neanalizuojami). Trečias etapas vyko jau konkrečioje ekogynvietėje. Kaip sėkmę būtų galima įvardinti devynis išsamius interviu bei atliktus du stebėjimus dalyvaujant. Užfiksuoti duomenys buvo naudingi tyrimui.

Tyrimo etapai.

- I. Informacijos apie ekogynvietes rinkimas ir sisteminimas. Tyrimas buvo pradėtas nuo informacijos paieškos internete (2012 spalio). Daugiausiai ekogynviečių tyrimų buvo atlikta ekogynvietėse Europoje ir JAV. Lietuvoje informacijos apie atliktus tyrimus ekogynvietėse buvo rasta, tačiau to neužteko, kad būtų pasirinkta konkreti ekogynvietė tyrimui.
- II. Pilotinis tyrimas ekogynviečių suvažiavime. Kontaktų užmezgimas. Pasirinktas tyrimo objektas – konkreti ekogynvietė. Už dviejų savaitių buvo numatytas susitikimas.
- III. Empirinis tyrimas ekogynvietėje. Atlikti devyni pusiau struktūruoti interviu, du stebėjimai dalyvaujant. Tyrimas tęsėsi nuo 2013 m. vasario mėn. iki rugpjūčio mėn.
- IV. Duomenų sisteminimas ir analizė.

Viena iš didžiausių nesėkmių buvo tai, kad atstumas iki ekog gyvenvietės buvo pakankamai didelis, todėl tai labai apribojo apsilankymų dažnumą ir trukmę. Gana sunku buvo susiderinti apsilankymų laiką, ypač šiltuoju metų laiku. O šaltasis sezonas tyrimo erdvę susiaurino iki gyvenamųjų patalpų.

3. Tyrėjo refleksija

Ekog gyvenvietėmis pradėta domėtis atsitiktinai. Jau keletą pastarųjų metų spaudoje, televizijoje, internetinėje erdvėje pasirodydavo vis daugiau naujos informacijos ekog gyvenviečių tematika. Šis tyrimas pradėtas norint sužinoti, kas paskatina žmones atsisakyti komfortiško gyvenimo mieste, kokie žmonės pasirenka tokį gyvenimo būdą, kaip jie gyvena atsiskyrę nuo civilizacijos ir kodėl toks gyvenimo būdas darosi vis populiariesnis.

Jokios pradinės medžiagos tyrimui nebuvo surinkta. Internete ieškota visos informacijos apie Lietuvoje egzistuojančias ekog gyvenvietes, apie tokį gyvenimo būdą pasirinkusius žmones. Atranka buvo gana sudėtinga, nes nemažai panašios informacijos siejosi su įvairiausiomis religinėmis bendruomenėmis, o tyrimo tikslas buvo pasirinkti kiek įmanoma religijos atžvilgiu nešvarnesnę gyvenvietę. Galiausiai buvo padaryta išvada, kad be tiesioginio kontakto bus sudėtinga atrinkti gyvenvietę tyrimui. Pradiniame etape buvo nuspręsta dalyvauti tokių ekog gyvenviečių suvažiavime. Tyrimo pradžia buvo gana sudėtinga. Norint papulti į ekog gyvenviečių suvažiavimą, reikėjo iš anksto registruotis ir nurodyti priežastį, kodėl norima dalyvauti. Prisistatyta potencialiu nauju gyventoju, norinčiu gyventi vienoje iš ekog gyvenviečių. Tokia taktika pasitvirtino, buvo gautas kvietimas, bet tik į antros dienos suvažiavimą, kur dalyvavo visi besidomintys ekog gyvenvietėmis (rimti kandidatai). Tai šiek tiek apsunkino apsižvalgymą, nes reikėjo pristatinti dominančius tokio gyvenimo faktorius ir netgi nurodyti priežastis, kodėl norima gyventi ekog gyvenvietėje, kuri gyvenvietė priimtinausia ir pan.

Tyrimo pradžia buvo šokiruojanti, nes susirinkusių žmonių specifinis bendravimo būdas kėlė nemalonius pojūčius. Pirmasis įspūdis, atsidūrus tarp žmonių, kurie pasirinko ar planuoja pasirinkti gyvenimą ekog gyvenvietėje, buvo gana prastas. Pirmiausiai erzino jų noras, atliekant tam tikrus užsiėmimus, liesti vienas kitą, kabintis rankomis, apsikabinti ir pan. Toks betarpiškas bendravimas vertė jaustis nepatogiai, tačiau tai įrodė, kad čia renkasi žmonės nevaržomi jokių apribojimų ir taisyklių. Atkreiptas dėmesys į ten buvusių žmonių netvarkingumą, nešvarumą ir pan. Ant krosnies gaminamas maistas bendrame katile kėlė nemaloniais asociacijas. Tačiau tikslas buvo pasiektas - preliminariai susitarta su konkrečios gyvenvietės atstovu dėl tyrimo. Tai buvo sėkmė, o priežastis – teisingas tyrimo pradžios pasirinkimas. Savęs pristatymas potencialiu ekog gyvenvietės gyventoju lėmė lengvesnę įsiliejimą

į jų tarpą, o tariantis su konkrečios ekog gyvenvietės atstovu buvo išreikštas ir siekis iširti tokį gyvenimo būdą.

Tolesnio tyrimo metu didžiausi sunkumai, su kuriais buvo susidurta, tai buvo atstumas iki tyrinėjamos ekog gyvenvietės, laiko ir finansinės sąnaudos. Tyrinėjama aplinka buvo visai kitokia, negu pradinis įspūdis ekog gyvenviečių suvažiavime. Čia nebuvo to chaoso, daugybės žmonių. Ramybė ir tylą. Tokioje aplinkoje ir žmonės pasirodė visai kitokie. Stebino žmonių geranoriškumas, nors tam tikrą atstumą jie išlaikė viso tyrimo metu. Draugų statusas nebuvo įtvirtintas. Tyrinėjamos ekog gyvenvietės gyventojams tyrėjos statusas nebuvo akcentuotas. Jiems užteko to, kad prisistatyta buvo kaip studentė, besidominti jais, jų gyvenimo būdu. Tyrimo metu nebuvo jaučiama, kad gyventojai vengtų, bijotų bendrauti ir pan. Net kelis kartus paminėjo, kad žurnalistų tikrai neįsileistų ir su jais taip nekalbėtų, nes jais nepasitiki. Iš tokių jų kalbų buvo padaryta išvada, kad tyrimo metu gyventojai bus pakankamai atviri. Pirmiausiai jiems buvo svarbu, kad domimasi jų gyvenimo būdu ir galbūt ketinama įsikurti vienoje iš ekog gyvenviečių. Tyrimo eigoje pradėjo dominuoti studentės statusas, todėl jie tarsi pamiršo mano „netikrą“ norą. Tai turėjo savų privalumų ir savų trūkumų. Privalumas buvo tas, kad visi daug lengviau sutikdavo padėti „mokslo labui“, tačiau tuo pačiu visi stengėsi atrodyti protingesni ir ne visi išliko savimi iki galo. Buvimas studente padėjo ir tuo, kad visi tikėjo ir jiems nekėlė abejonių pažadas niekur nepublikuoti jų interviu, neskelbti gyvenvietės pavadinimo ir jų vardų.

Į tyrinėjamą ekog gyvenvietę buvo atvažiuota su iš ankstinė skeptiška nuomone, nemažą dalį to įtakoję pirmoji pažintis ekog gyvenviečių suvažiavime. Tačiau aplinka ir žmonės, su kuriais buvo susipažinta tyrinėjamoje ekog gyvenvietėje, privertė pakeisti per anksti susiformavusį įspūdį. Buvo žinoma, kad ekog gyvenvietės įsikūrusios toli nuo civilizacijos, tačiau buvimas tarp miškų visai nepažįstamoje teritorijoje, kėlė nerimą. Atotrūkis nuo triukšmo, žmonių ir mašinų srauto maloniai atpalaidavo, privertė pajusti diskomfortą.

Prieš tyrimą labiausiai buvo nerimauta dėl to, kad ekog gyvenvietės gyventojai nenorės duoti interviu, atsisakys dalyvauti tyrime ir pan. Išankstinis nusistatymas formavo nuomonę, kad tai pakankamai uždaros bendruomenės. Tačiau tyrimo eigoje viskas susidėliojo į vietas. Organizuoti susitikimus ir interviu geriau sekėsi žiemą, nes informantai turėjo daugiau laisvo laiko. Vasarą jie tarsi atitolo, užsiėmė savo žemdirbyste ir buvo gerokai sunkiau užmegzti kontaktą, o tai sukėlė nemažą nusivylimą.

Bendraudant su tyrinėjamos ekog gyvenvietės gyventojais nuolat persekiojo jausmas, kad jie gyvena „teisingai“ (tausoja gamtą, sumažino vartojimą iki minimumo, skatina kitus taip gyventi ir pan.), o likusi visuomenės dalis tarsi buvo to „neteisingo“ gyvenimo būdo atstovai. Buvimas tyrimo lauke vertė jaustis taip, tarsi ne jie būtų keistuoliai, o įprastą gyvenimą visuomenėje gyvenantys žmonės. (Apibūdinimas „keistuoliai“ ne kartą buvo girdėtas iš aplinkinių, kuriems buvo pasakota apie tokį gyvenimo būdą

pasirinkusius žmones). Tai lėmė jų tvirti įsitikinimai tuo, ką daro. Jų kuriamo pasaulio vizija atrodė neginčijama ir teisinga, nes jie labai nuoširdžiai tuo tikėjo. Kartais buvimas tyrimo lauke versdavo susimąstyti, kad gal iš tikrųjų jų gyvenimas turi daugiau tvarumo bei mažiau chaoso ir nepastovumo.

Tyrimo metu buvo ne kartą pastebėta, kad tiriamieji gana dažnai atsižvelgia į tyrėjos buvimą šalia ir koreguoja savo elgesį bei kalbą. Kai buvo lankomasi nameliuose, kur nėra stalo, šeimininkai tarsi pasijuto nejaukiai (nors to ir nepasakė), kad galėjo pasiūlyti atsisėsti tik ant grindų. Einant lauke po kojomis daug kur mėtėsi daržovių žievės, todėl šeimininkai vis perspėdavo, nors patys žengdavo drąsiai ir nekreipdavo dėmesio. Daugumą respondentų sunkiau kalbėdavo ir reikšdavo mintis, kai būdavo įjungiamas diktofonas.

Tyrimo pabaigoje ryšiai su informantais buvo nutraukti nesunkiai, nes buvo vasaros laikotarpis, informantai tuo metų laiku yra labiausiai užsiėmę, todėl užteko kartu pasidžiaugti tyrimo rezultatais, užmegztomis pažintimis ir atsisveikinti.

IV. EMPIRINIS TYRIMAS

Ši darbo dalis yra parengta remiantis empiriniais duomenimis, gautais lauko tyrimo ekogyvencvietėje metu taikant įvairius metodus (stebėjimas, dalyvaujantis stebėjimas, interviu, neformalus pokalbiai, dienoraščio pildymas). Tyrimo metu atsiskleidė kaip ekogyvencvietės gyventojai savo jausmais, teikiamomis reikšmėmis, pamąstymais, vertinimų įvairove, prisirišimu prie gyvenamosios vietos ir elgesiu konstruoja „savą erdvę“.

Lauko tyrimas ekogyvencvietėje parodė, kad „savos erdvės“ konstravimą galima glaudžiai sieti su identifikaciniais aspektais, socialiniu tikrovės konstravimu. Identitetas (tiksliau jo konstravimo procesas) glaudžiai siejasi su „savos erdvės“ konstravimo procesu, nes, kaip socialinis kultūrinis darinys apima savimonę kaip savęs apsiribojimą ir kaip riboženklis, kuriais esame apibrėžti; asmeninius ir tarpasmeninius susisaistymus kito/kitokio atžvilgiu; nuolatinę saistymosi ir atsiribojimo konstravimo procesą (Bartho, 2005; Čiubrinskas 2008).

1. „Mano langelis, mano drelės“

Įsikuriant ekogyvencvietėje pasirenkamas įvairus būstas – statomas naujas arba tvarkomi seni sodybos pastatai. Kai kurie gyvena laikinose vasariniuose nameliuose ant ratų. Jei naujakuriai statosi naują būstą, tai jis būtinai turi būti ekologiškas: iš plaušinio molio ar kitų ekologiškų medžiagų. Tai simbolizuoja jų įsitikinimus ir idėjas, atitinka pasirinktą gyvenimo būdą. Tyrinėjamoje ekogyvencvietėje trys pastatai buvo atstatyti ant senų pastatų pamatų, o visi kiti rąstiniai arba iš plaušinio molio (užfiksuoti 8 stacionarūs gyvenamieji pastatai, kituose žemės sklypuose pastatyti vagonėliai laikinam gyvenimui).

Pastato gyvenamajai erdvei tyrinėjamos ekogyvencvietės gyventojai skiria daug dėmesio. Namas turi būti tokio dydžio, kad būtų lengva prišildyti, kad vietos būtų ne per daug, nes tai neekonomiška. Respondento namas drėbtas iš plaušinio molio. Viskas daryta savom rankom ir kaip pabrėžė savininkas „su didžiule meile“. Tyrimo metu paaiškėjo, kad dvasinis ryšys su vieta, kurioje tu gyveni, ekogyvencvijams yra itin svarbus:

„Juk aš viską kūriau su meile. Savom rankom stačiau šį mažą namuką, krosnį padėjo sumūryti žmonos tėvelis. Bet su meile ir dideliu noru. Kai pats viską susikuri, tai tampa tikra ir sava, miela ir gera čia gyventi. O dar kai sodas suaugęs ir pradės duoti vaisių, tai bus nuostabu“. (vyras, 38 m.)

Daugelio informantų namai (nameliai) nedideli, langai platūs, kad į erdvę patektų kuo daugiau šviesos. Dažnai namo išorė sudaro optinę iliuziją, kad namas labai mažas. Viduje erdvė išplečiama dideliais langais ir minimaliu daiktų kiekiu. Viena svarbiausių gyvenamojo namo dalių – krosnis, pečius. Krosnis skirta ne tik pašildyti patalpą, bet ir maistui gaminti (kai kuriuose būstuose maistui gaminti buvo naudojama ir dujinė viryklė).

Planuodami savo būstą, daugelis tyrinėjamos ekogyvenvietės gyventojų turėjo viziją, koks jų būstas turi būti:

„Buvom matę visokių molio namų, bet aš turėjau savo viziją, man pavyko. <....> Kokio norėjome, tokį turime“ (vyras, 38 m.)

„Namas nedidelis, pačių statytas. Net žinojau, kad ši lentyna virš lango bus“ (moteris, 34 m.)

Dar tik laikiname būste įsikūrę informantai (namelyje ant ratų) jau galėjo tiksliai nupasakoti, koks bus jų namas:

“...bus iš molio ir šiaudų. Didelis langas....tokios medinės geležim pakaustytos durys. Ir dar žinai tokia kaimiška krosnis. Jau dabar girdžiu malkikes traškant. Bus gerai. O žinai, kas svarbiausia man, kad tai bus mano namas. Nereiks koliotis su nupezusiais kaimynais, kuriems vaidenasi kad gyvsidabrij verdu. Tikiuosi neteks(juokiasi). Mano langelis, mano durelės. Sėdėsime su vyriuku ant slenksčio ir klausysimės paukštukų. Virtuvėje turėsiu tokią didelę medinę lentelę ir ji niekada nebus mačiusi mėsos. Jau du mėnesiai kaip vegetarė, todėl mano namelis niekada nebus žudynių vieta. Pasižadėjau sau ir vyrui (juokiasi). Aš čia ir gimdyti planuoju tame namelyje, tegul mano mažyliai jaučiasi saugiai nuo pat pirmos akimirkos. Kiek gerų dalykų bus mūsų namuose...ir viską darysime patys.” (moteris, 28 m.)

“Aš norėčiau panašų kaip čia visi stato, bet su viena tokia kreiva siena...kad linksmiau būtų...tokią crazy....toks pečiukas bus pamūrytas...daug lentynų prieskoniams...didelis langas...jau įsivaizduoju, net ant širdies saldu darosi...Visai nedidutis, iš visų mažiausias...tik man...šviesus...aišku iš plaušmolio...ant stogo uždėsiu tuos žirgelius tokius mažylis...turėsiu mažą krosnelę...o ant lovos patiesiu tokį didelį mežginį...jau dabar baigiu jį megzti...pas mane bus šilta, jauku, gera...visi norės atvažiuoti (juokiasi” (moteris, 31 m.)

Namas tyrinėjamoje ekogyvenvietėje užima centrinę vietą, aplink jį formuojama likusi sodybos dalis – daržas, vandens telkinys, šiltnamiai, rūsys ir pan. Galima išskirti kelis bruožus, kurie būdingi tyrinėjamos ekogyvenvietės gyvenamiesiems namams:

- Vyrauja plaušmolio statybos tipo namai;
- šildoma malkomis;
- naudojama saulės energija gaminti elektrai.

Būsto interjeras labai įvairus. Daugelyje tyrinėjamos ekogyvenvietės namelių vyrauja “minimalistinis” stilius. Žinoma, maža erdvė įpareigoja mažinti ir daiktų kiekį. Tačiau pats gyvenimo principas - mažinti

vartojimą – diktuoja daiktų buvimą ar nebuvimą erdvėje. Vienų respondentų gyvenamoji erdvė tikrai maža – kambarėlis, kuris dalinamas į dvi dalis, taip formuojamos dvi skirtingų funkcijų erdvės:

“...kūrenosi krosnis, buvo šilta. Viena siena buvo ištisas langas, pro kurį atsivėrė nuostabus vaizdas į plačią laukymę <...> Prie vienos sienos matėsi suvyniotas plonas čiužinukas. Kaip supratau tai jų miegojimo vieta, kurią ryte sutvarko ir lieka tuščia erdvė. Nedidukė sumūryta krosnis tarsi dalino kambarėlį į dvi dalis. Viename kampe metalinis bliūdas (paskui mačiau, kad jis naudojamas indams plauti ir pan.)” (iš 2013 m. vasario 17 d. pastebėjimų)

Kiti informantai gyveno dviejų aukštų namelyje. Interjeras meniškai apipavidalintas:

“Namas dviejų aukštų. Nustebino tai, kad visi daiktai kompaktiškai sudėlioti, viskas turi savo vietas, atrodo apmąstyta iki smulkmenų. Meniškai akmenėliais grįstos grindys, mediniai laiptai, ant grindų maži rankomis pinti kilimėliai. Kampuose po lentynomis sudėti moliūgai.” (iš 2013 m. vasario 23 d. pastebėjimų)

Visuose nameliuose ant lentynų ir palangių auginami įvairiausi augalai: prieskoniai, arbatžolės, šakniavaisiai ir pan. Augalai neauginami dėl grožio, viskas naudojama ir reikalinga kiekvieną dieną: kas dėl maisto, kas arbatai, kas dėl kvapų ar vaistams.

Laikiniams nameliams ekogyvenvietės gyventojai neteikia daug reikšmės. Dauguma tokių namelių nėra elektros. Tyrimo metu nebuvo užfiksuota nei vieno atvejo, kad laikiname namelyje ant ratų gyvenantys žmonės neplanuotų pasistatyti pastovaus būsto ir įsikurti.

Namus tyrinėjamoje ekogyvenvietėje gyventojai stosi pagal jiems aktualius ekologinio gyvenimo principus. Dauguma sprendimų remiasi ekonominiu pagrindu (pigiau), pvz. kūrenimas malkomis nėra ekologiškas šildymo būdas, bet jų atveju pigiausias. Statant būstą viskas yra iki smulkmenų apgalvojama, sudėliojama ir optimaliai išnaudojama. Būstas suvokiamas kaip erdvė, kuri yra sodybos centras, aplink kurią dėliojasi kiti pastatai ir pan. Jei tvenkiniu, sodu ar daržu gyventojai linkę dalintis, tai būstas yra labai asmeninė, individuali erdvė, unikali realybė, pasitikėjimo aplinka.

Atlikus tyrimą buvo pastebėta, kad nors tyrinėjamos ekogyvenvietės gyventojai būstus stosi patys, įdeda daug “meilės”, stato pagal savo viziją ir įsivaizdavimą, tačiau tokia vizija yra iš anksto klasifikuojama pagal šablonus: kaip turi atrodyti ekogyvenvietės būstas. Toks šablonas yra sukuriamas ne paties individo, o jam primestas: namas toks, koks turi būti (plaušmolio statyba, rankomis statytas ir pan.).

2. „Čia gyvena tie, kurie rado jėgų atsiplėšti nuo masės”

Interviu metu daugelis informantų nurodė asmenines/individualias įsikūrimo ekogyvencvietėje priežastis. Galima būtų išskirti kelias pagrindines ir dominuojančias:

- „pašaukimas“;
- nepritapimas mieste;
- įtakojo partneris;
- noras pasipriešinti visuomenės normoms.

Tyrimo metu informantai minėjo, kad gyventi kaime visada norėjo, tačiau „gyvenimas nėra toks paprastas, viskas ėjosi gana lėtai“ (vyras, 36 m.). Nuolatinė gamtos trauka, suvokimas, kad miestas yra chaosas skatino domėtis alternatyviu gyvenimo būdu, skaityti tam tikrą literatūrą. Tai padėjo susivokti ir priimti sprendimą:

„Mes abu su žmona tokio gyvenimo visada norėjome. <...> mes abu kūrėjai, miestas vartojimui daugiau, man patinka ramybė“ (vyras, 36 m.).

„Čia jau pašaukimas. Nuo pat tada, kai atsimenu, man patiko visokie gyvūnai, augalai, visokias žoles raudavau, nešdavau namo. Patiko būti miške. Kai augau, tai vis galvojau, kad visada gyvensiu kur nors kaime. Tai buvo mano svajonė. Ilgai apie tai galvojau... Bet gyvenimas nėra toks paprastas, viskas ėjosi gana lėtai. Paskui kažkaip į rankas Anastasijos skaitiniai papuolė. Sudomino. Nuo to viskas prasidėjo. Bet aš ne aklas ir nedurnas, pasirinkau tik tai, kas man tinka. Kas atrodo nesąmonė, tą atmečiau. Žodžiu, kelias į čia buvo ilgas, planuotas. O šiaip norėjosi arčiau gamtos. Ramybės. Nesakau, kad man nepatinka miestas. Tiesiog čia patinka labiau. Norėjosi savo daržo, augalų, miško, prūdo. Viską čia turime. Gerai, kad žmona man pritarė, panašiai mąsto. Nes vienas gal nebūčiau, vis tiek reikia žmogaus“ (vyras, 38 m.).

„Esu sveikuolė, vegetarė. Domiuosi aišku ir dvasiniais dalykais. Tai kur aš dar rasiu geriau? Žinok aš čia pati sau užsiauginu maistą...kai papasakoju grįžusi į miestą, tai niekas netiki“ (moteris, 31 m.)

Viena informantė pasakojo, kad visą gyvenimą jautė diskomfortą gyvendama mieste, trūko ramybės, nes augo kaime. Tačiau lemiamą sprendimą padarė tik partnerio paskatinta:

“(paskatino) Vyras. Aš pati iš rajono...prie didelių miestų nelabai pritapau, norėjosi ramybės. Bet į tą savo kaimą nenorėjau. Man patiko (kaimyno) užsidegimas būtent taip gyventi. Skaitė jis visokias knygas, man pasakojo, aš pati domėjausi, pradėjome ieškoti bendraminčių ir apsigyvenom” (moteris, 34 m.).

Kai kurie informantai kaip vieną iš svarbiausių priežasčių, paskatinusių įsikurti ekogyvencvietėje, nurodė norą išbandyti save atsiskiriant nuo technokratinės visuomenės. Atsisakyti technologijų teikiamų patogumų, parduotuvių ir pan.:

„Svarbiausia tikriausiai noras išbandyti, ar galime mes išgyventi be miesto, be parduotuvių. Nu tai patys viską užauginti ir maitintis tik savo maistu. Kuo mažiau vartoti. Naudoti elektrai gaminti saulės baterijas. Man kažkaip norėjos išbandyti viską pačiai. Po truputį paaiškėjo, kad žmogus gali ir be parduotuvių, viską pats užsiauginti. Gal per drąsiai čia aš, beveik viską...“ (moteris, 34 m.).

Kritinis požiūris į visuomenės sukurtas normas, noras joms pasipriešinti, sukurti savo pasaulį su savom taisyklėm, jaustis saugiai ir užtikrintai. Tokias įsikūrimo ekogyvencvietėje priežastis mini kai kurie informantai. Tyrinėjamoje ekogyvencvietėje gyvenantys įvardijami kaip turintys „aiškia pasaulėžiūrą, be galo įdomūs“. Svarbus saugumo jausmas, žinojimas, kad ekogyvencvietėje esi situacijos šeimininkas, kad viskas priklauso nuo tavęs, mažai išorinių veiksmių, daug teigiamų emocijų, bendrumo jausmas:

„Ekogyvencvietė yra jėga. Čia gyvena tie, kurie rado jėgų atsiplėšti nuo masės. Jie visi čia su savo aiškia pasaulėžiūra, be galo įdomūs, mato pasaulį kitaip, ir kuria savo pasaulį. Mane žavi gamta, noriu čia gyventi, pasenti ir numirti. Daugiau nieko. Savas ūkis ir visas laikas tavo. Valdai situaciją, esi šeimininkas. Va taip. Todėl ir siekiu tokio gyvenimo. Ne kitaip...ar į temą aš čia? Sakyk jei ką...“ (moteris, 28 m.)

Komfortišką gyvenimą mieste informantai sieja su neigiamomis emocijomis, nepatogumais, o gyvenimą ekogyvencvietėje su naujomis patirtimis, savęs išbandymu:

„Yra patogumų, yra trūkumų. Trūkumų daugiau. Tikrai daug. Eiti su visais į darbą, sėdėti kamščiuose, stovėti eilėse gali visi, o taip gyventi kaip visi šitie žmonės reikia mokėti, reikia suprasti gamtą. Čia menas ir talentas, taip visad sako mano vyras“ (moteris, 28 m.).

Kai kurie informantai teigia pasirinkę tokį gyvenimo būdą todėl, kad ekogyvencvietėje jie mato „tobulą“ gyvenimą. Ekogyvencvietė idealizuojama, nes:

„Čia viskas tobula...tikrai, žiūrėk, žemė švari, vanduo irgi, oras puikus. Esu sveikuolė, vegetarė. Domiuosi aišku ir dvasiniais dalykais. Tai kur aš dar rasiu geriau? Žinok aš čia pati sau užsiauginu maistą...kai papsakoju grįžusi į miestą, tai niekas netiki. “ (moteris, 31 m.)

Iš informantų interviu galima daryti išvadą, kad gyvenimas ekogyvencvietėje yra idealizuojamas, nematoma jokių trūkumų:

„Tu juokauji, ne ... gerai...žinok komfortas yra tik pripratimas. Man čia visko užtenka. Aš taip priprantu maudytis prūde šaltam vandeni, kad mieste net neatsisuku karšo vandens...nebereikia man jo. Dėl televizoriaus visai nesupratau klausimo. Tai juk internetas yra. Viskas čia. Kam man ta tv...gerai, o dabar matai tą mano vagonėlio langą, ten galiu žiūrėti tv jei lauke lyja (juokiasi). Kodėl visi galvoja, kad jei tu gyveni ekogyvencvietėje, tai jau esi totalus mulkis, nieko nežinai, niekur nesilankai ir

niekuo nesidomi...aš tau sakau, teatrą aš žiauriai mėgstu, todėl bent kartą į mėnesį apsilankau, mėgstu keliauti, o kai kurie čia gyvenantys iškeliauja keliems mėnesiams per metus. O daug galvoja kad mes kažko bijom, užsidarom čia...tegel galvoja. Čia savo nagus prikišo žurnaliūgos. Atrodo normaliai jiems pasakai ką nors, o jie jau rašo apie tai, kaip tu aukas saulei neši. Kažkokie silpnapročiai. Nepatinka su jais man bendrauti, gerai kad tu studentė (juokiasi)“ (moteris, 31 m.)

Apsigyvenimą šioje vietoje lėmė ir bendraminčių vienijimosi idėja bei nenoras gyventi vienkiemyje, atsiribojus nuo žmonių. Tyrinėjamos ekog gyvenvietės gyventojai paminėjo, kad atsiskirti ir likti vieniems gamtoje, nėra jų siekis:

„Mes nenorėjome visai atsiskirti nuo visko. Nemanau, kad atsiribojęs nuo žmonių būsiu laimingas. Reikia bendrauti. O vienkiemis tai žiauru. Vienas esi tarp laukų. Ne, man labiau priimtina tokia gyvenvietė, kur žmonės lyg ir kartu, bet tuo pačiu atskirai. Ir turi kaimyną, ir neturi (juokiasi)“ (vyras, 36 m.).

Kasmet ekog gyvenvietėje įsikuria nauji gyventojai, kurie prisijungia prie senbuvlių. Ekologinės idėjos, gamtinė žemdirbystė, atsiribojimas nuo civilizacijos ir panašios idėjos vienija ekog gyvenvietės narius ir pritraukia naujus:

“Labai apsidžiaugiau, kai rudenį visai šalia (rodo ranka už eglynėlio) mūsų sklypą įsigyjo nauji žmonės. Jau nemažai bendravom. Labai mieli. Dar šią žiemą negyveno, bet pavasarį jau ruošiasi po truputėlį kurtis. Ir sodinukų užsiprašė” (moteris, 33 m.).

Naujų gyventojų įsikūrimas suteikia didesnes galimybes bendrauti vienodų interesų žmonėms. Lengviau įgyvendinti idėjas, siekti bendrų tikslų, bet tuo pačiu kuo daugiau žmonių, tuo sunkiau rasti bendrus sprendimus, kurie visiems tiktų.

Kiekvienas informantas interviu metu nurodė asmenines priežastis, kas paskatino pasirinkti tokį gyvenimo būdą, tačiau daugelis priežasčių kartojasi ir siejasi: pašaukimas, nepritapimas mieste, noras pasipriešinti visuomenės normoms, gyvenimas ekog gyvenvietėje „tobulas“. Nuolatinė gamtos trauka, suvokimas, kad miestas yra chaosas skatino domėtis alternatyviu gyvenimo būdu, skaityti tam tikrą literatūrą. Daugeliui informantų tai padėjo susivokti ir priimti sprendimą.

3. Ekog gyvenvietės pavadinimas

Tyrinėjamosios ekog gyvenvietės gyventojai prašė nenurodyti jų gyvenvietės pavadinimo ir vardų, tačiau galima paminėti, kad jų pavadinimą sudaro geografinės vietovės pavadinimas ir hidronimas. Pasirinkta “erdvė” apjungia vietas, kurios yra svarbios tiek geografinė, tiek simbolinė prasme. Patys gyventojai teigia, kad “mes net oficialaus pavadinimo neturime” (vyras, 38 m.). Tačiau dabartinis (nors ir

neoficialus) gyvenvietės pavadinimas yra skelbiamas svetainėje, straipsniuose ir pan. Ekog gyvenvietė įsikūrusi šalia kitos Lietuvos geografinės gyvenvietės, tačiau jos pavadinimas yra siejamas su gamtiškais reiškiniiais (vandens telkiniu, reljefo ypatumais ir pan.), o ne su urbanistiniais (miesteliu, kaimu, rajonu ar regionu). Kodėl oficialus ekog gyvenvietės pavadinimas nėra sugalvotas, interviu metu paaiškino keletas informantų:

“Mūsų dar nedaug ir viskas dar tik vyksta. Nu, pradžia dar tik. Kai bus daugiau, gal koks 20-30 šeimų, tada susidarys ta kritinė masė, kuri galės pasivadinti kaip norės. Kol kas mums ir taip gerai” (vyras, 36 m.).

„man atrodo, kad turim, bet gal tik šiaip. Susigalvosim dar, juk viskas vyksta palaipsniui...” (vyras, 37 m.).

Kai kurios ekog gyvenvietės moterys prasiitarė, kad jos mano, jog oficialus pavadinimas reikalingas ir netgi būtinas, nes kitos ekog gyvenvietės turi “tokius gražius ir dvasingus pavadinimus, o mes tai ne. Bet turėsime” (moteris, 34 m.). Tarpusavyje ekog gyvenvietės nariai lyg ir sutaria, kad pavadinimą reikia rinkti atsakingai ir tada, kai bus daugiau narių, tačiau pavienių gyventojų nuomonės kiek kitokios:

„Aš tai niekaip kitaip nevadinu. Man jau tas pavadinimas yra savas. Pamatysi, tas ir liks. Žmonės priprato ir viskas. Atėję nauji pripras. Čia pavadinimas tiesiai šviesiai apie vietą kalbą, aiškiai, o ne apie dausas. Man tai jis geras. Šiaip visoj Lietuvoj visi mus žino šiuo pavadinimu, net nenorėčiau, kad čia sugalvotų dauguma ir pakeistų” (moteris, 28 m.).

Dabartinis “neoficialus” ekog gyvenvietės pavadinimas tarsi pririša ją prie geografinės vietovės, lokalizuoja, tačiau neatspindi vieningos gyventojų nuomonės ir darnaus apsisprendimo.

Dauguma Lietuvos ekog gyvenviečių yra įsikūrusios prie upių, ežerų, girių, miškų, pelkių ar slėniuose. Kuo toliau nuo miesto (civilizacijos) – tuo arčiau gamtos. Svarbu, kad aplink nebūtų dirbamų laukų, kur naudojami chemikalai, veisiami ar skerdžiami gyvūnai:

“Čia ta vieta, kur viskas švaru. Žemė, oras, vanduo, nėra chemijos, visokių fermų ir skerdyklų. Mes labai norėjome nuo to pabėgti, kuo toliau. Ryta čiulba paukščiai, o naktį kartais girdžiu pelėdą. Ateina stirna ir bebrai čia netoli. Oi, kad jūs žinotumėt kaip čia gera kvėpuoti. Kai grįžtu iš miesto, tai net galva ratais sukasi. Niekur nebesinori tada važiuoti. Arba kuo rečiau.” (vyras, 36 m.)

Tyrinėjama ekog gyvenvietė įsikūrusi tarp miškų, visai netoli nedidelio miestelio. Keletas šeimų yra įsikūrusios giliau miške, o kai kurios arčiau kelio. Dauguma jų apima po 1 ha žemės ir miško plotą. Kai kurie gyventojai kūrėsi visiškai naujai, statėsi naujus namus, o kai kurie atstatinėjo senus pastatus ir naudojo jų pamatus. Tyrinėjamos ekog gyvenvietės gyventojams svarbu buvo tai, kad jie galėjo įsigyti žemės būtent tiek, kiek norėjo:

„Galėjau įsigyti žemės tiek, kiek man reikėjo. 1 ha. Pats tas plotas, kurį galiu apeiti.” (vyras, 38 m.)

Dauguma gyventojų savo gyvenvietę skaido tik 1 ha principu, kurį formuoja atskiros privalomos dalys – miškas, pieva – daržas, vandens telkinys. Kaip nurodė informantas (vyras, 38 m.) “daug žemės neapdirbsi, užtenka 1 ha. <...> Tame viename hektare kuriame vientisą ekosistemą. Yra prūdas, miškas. Augalai auga nevaržomai, gyvūnai migruoja nekliudomi”.

Tačiau, kaip parodė lauko tyrimas, patogus susisiekimas ir nedidelis atstumas iki didmiesčio yra labai svarbus veiksnys. Ne visi, bet daugelis ekog gyvenvietės gyventojų palaiko glaudžius ryšius su miestu (dirba mieste tris dienas per savaitę; skaito paskaitas ir veda užsiėmimus; kiekvieną mėnesį registruojasi darbo biržoje; studijuoja; kiti gyventojai vežioja vaikus į mokyklas, šaltuoju metų laiku dar gyvena mieste ir pan.). Netolimas atstumas iki didesnio miesto daugumai gyventojų patogus ir tuo, kad ne visi turi nuosavas transporto priemones:

“Visai gerai, kai neturi mašinos. Mes tai turim, bet tokia sena ir dažnai genda, jau ir techninės nepraeisiu tikriausiai. Kaimynai susivienijam ir kam reikia nuvažiuojam visi į miestą. Tik turim prisitaikyti, kai reikia grįžti, ne visi spėja susitvarkyti reikalų, tada reikia laukti. Kartais žiauriai atsibosta. Bet mes juk dažniausiai niekur neskubam (juokiasi). Tik Gabrielė su tais mokslais suvargus, bet jau baigiasi šimet.” (vyras, 36 m.)

Diskusijos dėl ekog gyvenvietės pavadinimo, noras turėti išskirtinį pavadinimą rodo gyventojų siekimą oficialiai atstovauti savo bendruomenę, būti girdimais ir matomais. Pavadinimą sudaro geografinės vietovės pavadinimas ir hidronimas. Toks pasirinkimas “įvietina” konstruojamą “savą erdvę” priskiriant jai tos vietovės ypatumus, padarant gyvenvietę neatsiejama vietovės dalimi. Vieta, geografinė apibrėžtis suteikia konstruojamai erdvei kontūrus taip ją lokalizuodama, „įteritorindama“.

4. „Savos erdvės“ teritorija

Nusprendę įsikurti tyrinėjamoje ekog gyvenvietėje žmonės pirmiausiai įsigyja žemės sklypą. Tai lyg pasas, kuris garantuoja, kad gali tapti pilnaverčiu ekog gyvenvietės nariu. Žemės beveik visi gyventojai turi 1 ha, tačiau keli iš jų – 4-5 ha žemės (dalis miško, dalis vandens telkiniai). Žemė ekog gyvenvietės gyventojams yra ne tik vieta, kur stovi jų namas, bet vienas pagrindinių (o kai kuriems ir vienintelis) pragyvenimo šaltinis:

“Mes stengiamės visą maistą užsiauginti patys. Pabandėm, pamatėm, kad tikrai įmanoma ir visai pavyko. Aišku, aliejų perkam ir dar šokoladą, daugiau viską užsiauginam. Žemė mums labai svarbi. Ji suteikia man energijos ir gyvybės (vyras, 36 m.).

Tyrimo metu paaiškėjo, kad pilnateisiu ir pilnaverčiu ekogyvencvietės nariu tampama tik tada, kai jame įsikuri (pageidautina žiemoti). Nuolatos gyvenant ir dirbant žemę tampa “savu”. “Žiemojimas” yra ta sąlyga, kurią įgyvendinus gali vadintis šios ekogyvencvietės nariu:

“Ten už kalniuko įsikūrė žmonės prieš du metus. Bet tik šią žiemą žiemojo, tai jau gerai, jau sutariam ir daug kuo dalinamės. Klausia patarimo. O pirmus metus tai jau galvojom, kad jiems nepavyks čia įsikurti, nes tik nusipirko žemę ir tiek. Atvažiuoja, pabūna ir išlekia. Kažkaip keistai. O paskui susigalvojo, kad jau laikas. Gal priprato.” (vyras, 38 m.).

Tyrimo metu nepavyko užfiksuoti nei vieno atvejo, kad gyventojai dalintųsi gyvenamąja erdve. Visi gyventojai turi savo erdves (žemės sklypas, gyvenamieji pastatai). Tačiau erdvės nėra atskiriamos tvoromis. Dažniausiai erdves skiria augalų “sienos”. Taip, anot informanto, išlaikoma vientisa ekosistema, nesudarkoma nereikalingais statiniais. Ekogyvencvietės gyventojai pabrėžė, kad labai svarbu likti atvirais gyvūnams ir kitiems gyviems padarams:

“Tvoros neleistų žvėreliams ir gyvuliukams nevaržomai judėti. Tai čia mes esame jų teritorijoje, gal mes jiems trukdome ir neduodame ramybės su savo bruzdesiais. Jei apsitvertume taptume jiems nepasiekiami, jie negalėtų pas mus kada nori ateiti.” (moteris, 33 m.)

Tvoros, aiškūs erdvių riboženkliai laikomi laisvės varžymu ir siejasi su gyvenimu mieste:

„Jei apsitversi tvora, gali keliauti atgal į miestą. Tikrai nesi dar pasiruošęs čia gyventi. Rimtai sakau tau. Visi man atrodo čia gyvenantys siekė laisvės nuo miesto, daugiabučių ten, visokių mašinų aikštelių, prekybcenčių. O tvora yra aptvaras tau. Ne kitų bijot reikia, o bijai save išleisti pasiganyti.“ (moteris, 28 m.)

Nors informantai nurodė, kad tvoromis nuosavybės nematuoja, tačiau pabrėžė, kad nėra patenkinti, kai po jų žemę vaikštineja kiti. Ateityje, šią problemą jie ruošiasi spręsti suformuodami neutralias “alėjas” vaikščiojimui. Tokios neutralios, “niekieno” vietos būtų skirtos visiems ekogyvencvietės gyventojams, kad būtų galima lengvai migruoti tarp sodybų:

“Tokias alėjas būtina suformuosime. Jomis bus galima pasiekti ežerą ar mišką neįžengus į kitų teritoriją. Nors man tai netrukdo mūsiškiai, kai eina pro šalį, bet gal tiesiog kitiems nepatogu. Nežinau. Man tai ne problema, bet ir aš nelabai mėgstu eiti per kitų daržus, kai reikia pasiekti tolimiausią kaimyną. Tai va, tokios alėjos būtų geras sprendimas visiems. Padarysime ir bus ramybė (juokiasi).” (moteris, 33 m.)

Kiekvienoje sodyboje yra gyvenamasis namas, kai kur pagalbiniai pastatai, vandens telkinys ir nedidelė miško dalis. Vandens telkinys ir miškas reikalingas tam, kad sodyboje būtų išlaikyta natūrali, vientisa ekosistema⁸. Ekogynvietės gyventojai siekia gyventi darniai įsiliejant į gamtos pasaulį, stengiantis jo nekeisti, neardyti, o tiesiog prisiderinti prie jo. Tyrimo metu paaiškėjo, kad kurdami asmeninę sodybos erdvę, ekogynvietės gyventojai lyg ir vadovaujasi sutartais universaliais principais, tačiau tai nėra dogma. Kiekvienas „savo erdvę“ įsivaizduoja savaip, eksperimentuoja su reljefu, vandens telkiniais, trobesiais ir pan. Bendros ekogynvietės „taisyklės“ egzistuoja, tačiau daugelis jų gana laisvai interpretuojamos:

„Tas mano hektaras yra mano. Kaip aš čia tvarkausi, mano reikalas ir mano žmonos. Niekam čia nerūpi, ką veiki savo darže. Tačiau natūraliai gaunasi, kad tokiose ekogynvietėse kuriasi bendraminčiai, norintys kurti, o ne griauti. Juk nepatiktų čia gyventi kokiam žmogui, kur garsiai klausosi muzikos arba kerta vištai galvą prie namo slenksčio. Visi čia kažkuom panašūs. Vienodos sielos randa kelių viena prie kitos.“ (vyras, 38 m.)

Tyrinėjamoje ekogynvietėje „savą erdvę“ gyventojai tarsi skaido į kelias smulkesnes erdves – mano sodyba, mūsų gyvenvietė ir kiti (kaimelis, miestelis ir pan.). „Kiti“, tai visi, kurie nepriklauso ekogynvietei. Kai informanto buvo paprašyta parodyti ekogynvietės ribas, jis susidūrė su sunkumais, nes nežinojo, kiek žemės šalia savo sodybos turi nupirkę kiti gyventojai. Tačiau visos ribos matuojamos „iki šio medžio“, „už ano lauko“, „už eglių tvoros“, „už kalnelio“. O jau už miško, kaimas, kur gyvena „kiti“, kartais iš ten ir ateina „visokių“:

„Būna, kad užklysta kokie medžiotojai. Tie tai nemandagūs, aišku yra ne iš kaimo, o svetimi. Eina eina ir randa mūsų molio namą vidury miško, keistai žiūri. Bet blogiausi tai su keturačiais motociklais. Visai jiems niekas nerūpi. Laksto, drąsko žemę, žolę, triukšmauja. Ir negali su jais susitarti. Tie iš kaimo jauni tai tokie mandagūs, atsiprašo, o svetimi iš miestų, kur atvažiuoja, tai agresyvūs. Kartą net kviečiausi kaimyną, kad dviese atrodytume rimčiau (juokiasi)“. (vyras, 36 m.)

Kai kurie informantai sulygino kuriamą „savą erdvę“ su kuriama „savu pasauliu“ (moteris, 28 m.). Toks informantų požiūris atspindi „savos“ erdvės siauras, lokalias, aiškiai apibrėžtas ribas. Tai suteikia saugumo jausmą:

„Savas ūkis ir visas laikas tavo. Valdai situaciją, esi šeiminkas.“ (Moteris, 28 m.)

„Susikūrėme čia tokią vasaros rezidenciją ir gyvenam...iš tikrųjų pabėgam nuo visų bėdų. Čia susikuriam tą komfortą sau kaip norim...“ (vyras, 37 m.)

⁸ Ekosistema (ekologinė sistema) - abipusiai ryšiais susijęs, funkciškai stabilus gyvosios ir negyvosios gamtos komponentų, tarp kurių vyksta medžiagų ir energijos apykaita, kompleksas.(TŽŽ)

Apibendrinant, „savo erdvės” teritorija tyrinėjamoje ekogymenvietėje skirstoma į kelias dalis – mano sodyba, mūsų gyvenvietė ir ten (kaimas, miestelis ir pan.) Nors ekogymenvietėje nėra statinių skiriančių vieną sodybą nuo kitos (pvz. tvora), tačiau kiekvienas žino savo žemės ribas ir interviu metu pabrėžia žemės nuosavybę. Keli informantai užsiminė apie neutralias teritorijas „alėjas”, kurios būtų neutralios nuosavybės aspektu ir suteiktų patogumą migruojant. Bendrumo jausmas erdvės aspektu nėra kuriamas. Erdvė suasmeninama. Bendra ekogymenvietė, tačiau, kaip parodė tyrimas, „mano” yra stipresnis už „mūsų”.

5. „Kiekviena diena šventė“

Tyrimo metu paaiškėjo, kad bendrai švenčiamų švenčių ekogymenvietėje gyvenantys žmonės neturi. Galbūt tai lemia glaudžių ryšių nebuvimas ar dar tik besiformuojanti bendruomenė. Kalbinti informantai labai skirtingai apibūdino švenčiamas šventes. Vienu atveju išsiskyrė vyro ir žmonos nuomonės:

„Aš visai nesuprantu švenčių prasmės. Man kiekviena diena šventė. Jei rasčiau jose prasmę, gal ir švęščiau. Niekuom ta diena nebūna ypatinga. Man šventė išeiti į kiemą, apeiti savo mišką, o ne įsivaizduoti, kad šventi lygiadienį pavyzdžiui. Man tai iš vis keista, kai daugelis švenčia ką nors, bet net nežino ką ta šventė reiškia. Šūkauti, kvailioti galima ir kasdien, nežinau, man tai visai nereikia švenčių. Va, mano žmona, tai nori švęsti Jonines, o man tai visai nesvarbu. Aš žinau, kuom ta data ypatinga ir man užtenka. Švęsi ar nešvęsi vis tiek gamta eis savo ritmu”. (vyras, 38 m.)

Dažniausiai minimos asmeninės šventės – gimimo diena. O pagrindinės metų šventės pažymimos kiekvienoje sodyboje kitaip. Tyrinėjamoje ekogymenvietėje gyvenantys žmonės kasdien savo sodyboje stebi aplinką, augalus, atklystančius gyvūnus. Jie puikiai jaučia besikeičiančią gamtą, metų laikų ciklus. Artimas ryšys su gamta juos tarsi nutolina nuo civilizacijos sukurtų švenčių, jie nebėra įpareigoti švęsti. Konstruojant „savą“ erdvę atsisakoma to, kas atrodo nereikalinga ir nepriimtina, kas nebėra vertybė. „Savoje“ erdvėje nedaroma tai, kas buvo įprasta visuomenėje:

„Mes čia gyvename kaip norime ir elgiamės taip, kaip mums patinka. Niekas mūsų nesmerkia, niekam neprivalome atsiskaityti. Sukuriame savo taisykles”. (vyras, 36 m.)

Konstruojama „sava“ erdvė tyrinėjamoje ekogymenvietėje išlaisvinama iš pareigos įprasminti šventes visuomenei įprastais būdais. „Savoje“ erdvėje nebelieka tradicinių švenčių šventimo modelio. Šventės tampa labai asmenišku pasirinkimu ir įvykiu.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad ekogyvencvietėje gyvenantys žmonės linkę ritualizuoti savo kasdienines veiklas. Kasdieninių veiksmų ritualizavimas suteikia kiekvienam iš mūsų saugumo ir pastovumo jausmą. Dauguma savo ritualinių kasdieninių veiksmų tiriamieji suskirsto į būdingus šiltajam metų laikui ir būdingus šaltajam metų laikui. Šiltajam metų laikui, remiantis informantų pasakojimais, būtų galima priskirti saulės pasveikinimą (pasitinkama tekanti saulė ir pasidžiaugiama nauja diena), savo miško apėjimą ir pasikalbėjimą su medžiais, išsimaudymą savo vandens telkinyje. Šie veiksmai, pasak tyrimo dalyvių, tarsi įprasmina kiekvieną dieną, suteikia jėgų ir “pasijunti savo gyvenimo šeimininku” (vyras, 36 m.):

“Vasarą tai faina (šypsosi). Kiekvieną rytą pasitinku saulę, pasveikinu ją. Gera taip pardėti dieną. Kažkaip tada jauti tą paros ritmą, pradedi suprasti, kad esi toks mažas ir priklausantis nuo to didelio degančio rutulio (juokiasi, paskui nutyla ir susimąsto). Kai kiekvieną dieną taip pradedi savo darbus, viskas įgauna prasmę...jauti kiekvieną savo sprendimo pasekmę, na kai kažką padarai, nusprendi ir paskui matai pasekmių grandinę. Ir dar būtina kiekvieną dieną išsimaudyti savo tvenkinyje. Panyri ir atrodo, kad viskas taip aišku ir paprasta. Aš jau neįsivaizduoju savo dienos be šių dalykų. Pasijunti savo gyvenimo šeimininku. Atvažiuokit vasarą ir kartu viską pabandykite, net nebenorėsite grįžti į miestą. Pažadu.” (vyras, 36 m.).

“Mano meditacija – vaikščiojimas po savo mišką ir kalbėjimas su medžiais. Kiti ten visokias mankštas daro, o aš einu į mišką. Pirmiausiai mokiausi juos išgirsti, o paskui suprasti. Aš taip atsipalaiduoju, pabūnu su savimi. Gera...Viskas apgalvota. Aš turiu miško tiek, kad žinau ir pažįstu kiekvieną medį, todėl taip gera būti miške” (vyras, 38 m.).

Informantė (31 m.) savo įprastą dieną apibūdina kaip įprastą, pasikartojantį, savaime suprantamą vyskmą:

„Aš keliuosi anksti, labai anksti lyginant su miesto ritmu...vasara dar nebūna net saulė patekėjusi...apsiprasiu vandeniu ir ten (rodo pirštu) prie to šermukšnio einu medituoti...ramybės būsenoj sulaukiu saulės patekėjimo...padarau visus pratimus ir einu išsimaudyti pas kaimyną į prūdą...tada pusryčiai, darbai darže...karpštinėjusi, judu, tų darbų čia iki kaklo...bet visi malonūs...visai nepavargsti...o vakare ilgai nebūnu, einu miegoti. Tai čia tokia labai paprasta diena, o būna visokių“ (moteris, 31 m.).

Šaltajam metų laikui, remiantis tyrimo dalyvių pasakojimais, galima priskirti tokius jų kasdieninius veiksmus – medienos (kūrenimui) paieškos miške, maisto gaminimas ir interneto naudojimas. Šiuos veiksmus, iš kitų kasdieninių veiksmų, galima išskirti todėl, kad patys informantai jiems šiuo metų laiku skiria daug laiko ir ypatingą dėmesį. Šie veiksmai kartojami kasdien, beveik tuo pačiu laiku. Tyrimo metu teko dalyvauti medienos (kūrenimui) paieškoje miške:

“(kovo 9d.) <...Po pietų šeimininkas (Vyras, 38 m.) pastebėjo, kad jau reikia keliauti į mišką surasti medienos namelio kūrenimui, pasiūliau savo pagalbą. Nusišypsojo, bet neprieštaravo. Pasiūlė apsiauti ilgus šiltus jo žmonos veltinius, nes miške visa dar buvo labai daug sniego. Lauke buvo saulėta, bet ganėtinai šalta. Vyras (38 m.) pasiėmė rogutes, kurios stovėjo atremtos į namelio sieną ir nedidelį kirvuką. Roges padavė man. Ant rogių krašto buvo pritvirtintas tinklas. Lėtu

žingsniu patraukėme link miško. Vyras (38 m.) tyliai kažką švilpavo. Iš pradžių miškas nebuvo tankus, bet paskui darėsi sunku praeiti. Visur buvo prikritusių medžių ir augo krūmynai. Einant vyras (38 m.) aiškino, kaip renka medieną kūrenimui. Sveikų medžių jis niekada nekerta, bet ieško jau lūžusių, kritusių. Tada išsirenka dar tinkamą kūrenimui jų dalį ir nusikerta. Ėjome gal 20 min. Kartas nuo karto vyras (38 m.) stabtelėdavo, žvelgdavo aukštyn, glostydamas medžių kamienus. Buvo labai tylu. Tik sniegas girgždėjo po kojomis ir girdėjosi kaip per sniegą šliuožia mano tempiamos rogės. Sustojome prie gana storo kritusio medžio kamieno. Vyras (38 m.) pasidžiaugė, kad taip lengvai pavyko rasti šį krituolį, nes jau seniau buvo jį nusižiūrėjęs, bet vis neprireikdavo. Atidžiai apžiūrinėjo medžio kamieną, atsiklaupė ir pažvelgė iš apačios. Nusprendęs, kad medis tiks, ėmėsi darbo. Mosavo kirvuku iš peties. Netrukus pavyko nukirsti nemenką malką. Aš ją pakėliau ir padėjau ant rogių. Taip po truputį, ant rogių atsirado visai nemenka krūva malkų. Kai vyras (38 m.) nusprendė, kad jau pakaks, padėjo kirvuką ant malkų krūvos, užtempė tinklą ir užkabino jį už rogių kraštų. Taip malkos laikėsi gana tvirtai. Dabar jau pats paėmė roges ir lėtai pajudėjome atgal. Net ir man buvo lengva grįžti, nes puikiai matėsi mūsų pėdos ir rogių žymės. Visą tą laiką vyras (38 m.) ne buvo kalbus, matėsi, kad yra labai susikaupęs, kažką mąsto. Tačiau grįžtant, papasakojo, kaip kartą jam beiškant medienos teko susidurti su šernu. Pasakodamas šypsosi ir net juokėsi, kai pasakojo, kaip teko bėgti nuo šerno. Kartas nuo karto prilaikydavau malkų krūvą ant rogių, jei tekdavo tempti jas per nelygumus. Kelias atgal gerokai prailgo, nes pilnos rogės tikrai nebuvo lengvos..>

Kai pasidomėjau, kodėl jie nepasirūpina malkomis ilgesniam laikui, tai gavau labai vienareikšmišką atsakymą:

“Tai mano kasdieninis darbas. Žiemą čia nėra daug darbų, o ėjimas į mišką labai ramina. Todėl kasdien labai laikiu, kai reikės eiti. Aišku, būna taip, kad išvykstu, tai pasinešu malkų dviem dienoms. Bet retai. Geriau jau kasdien einu į mišką.”
(vyras, 38m.)

Maisto gaminimą tyrimo dalyviai taip pat apibūdino kaip labai svarbią ir ypatingą veiklą. Kadangi maistą informantai gaminasi iš savo darže užaugintų vaisių ir daržovių bei kai kurių pirktų džiovintų prieskonių, maisto gaminimas reikalauja išradingumo. Kasdien tas pats maistas pabostų, todėl maisto gaminimas tampa lyg žaidimas, norint pajvairinti kasdieninį meniu. Be to, maisto kiekis visam šaltajam metų laikui yra skrupulingai apskaičiuojamas. Auginama visko tik tiek, kiek reikia prasimaitinti. Todėl maisto gaminimas yra labai atsakingas kasdieninis darbas. Konstruojamoje “savoje“ erdvėje tyrimo dalyviai organizuoja visišką savo mitybos kontrolę – nuo sėklų daiginimo iki patiekalo patiekimo ant stalo.

Informantai nurodė, kad kiekvieną rytą (šaltuoju metų laiku) kol lauke tamsu, neprašvitę jie naudojami internetu: bendrauja tarpusavyje, susitvarko bankinius reikalus, savo tinklaraščius, socialinius tinklus ir pan.:

“Kol aš prisijungiu prie interneto, vyras pakuria pečių. Girdi kaip traška malkos, oras išyla. Taip jauku, o tavo rankose visas pasaulis (juokiasi). Bet ar ne faina, juk sėdim čia tarp miškų, žiema tai visai tundra, o bendraujame su visu

pasauliu. Galime atlikti daugybę darbų, net vieną kartą užsiregistruoju pas daktarą. Taip viskas atrodo paprasta. Ir tai darome kiekvieną mielą rytą, tai mūsų ritualas. Ir visi čia tai daro, gal kas ilgiau miega, bet kai aš prisijungiu prie tinklo, tai matau visus savo kaimynus online. Aišku ne visi turi internetą.” (moteris, 34 m.)

Šaltuoju metų laikų dauguma tyrimo dalyvių planuoja vasaros darbus, skaičiuoja, kiek reikia pasisodinti daržovių, kad užtektų kitiems metams, projektuoja naujus būsimus namus, kuria strategijas, kaip sudominti kitus žmones prisijungti prie jų gyvenvietės. Veiklų ir darbų prasme daugelis ekogyvenvietės gyventojų yra prisitaikę prie miegančios gamtos. Atrodo, kad niekas nieko neveikia, niekur neskuba. Vieni svarbiausių dienos darbų – pasišildyti, kad nebūtų šalta ir pasigaminti valgi.

Šiltajam metų laikui remiantis respondentų pasakojimais, būtų galima priskirti saulės pasveikinimą (pasitinkama tekanti saulė ir pasidžiaugiama nauja diena), savo miško apėjimą ir pasikalbėjimą su medžiais, išsimaudymą savo vandens telkinyje. Kaip teigia informantai, kiekvieną rytą ramybės būsenoje pasitinkama saulė. Taip fiksuojama dienos, darbų pradžia:

“Taip ramu ramu, tylu, tik paukštuliukai čiulbinėja. O tu lauki to pirmo spindulio. Kai kyla saulė, rodos ir tu atgimsti. Mieste niekada nesu bandžiusi pasitikti saulės. Ne, esu. Per išleistuves, mokykloje dar. Bet tai kas kita.” (moteris, 34 m.)

Kaip vieną iš svarbių dienos “darbų” tyrimo dalyvis nurodė ir savo miško apėjimą, “pasikalbėjimą” su medžiais. Gamtos artumą kai kurie informantai siekia išgyventi liesdami medžius, su jais kalbėdamiesi. Maudynės vandens telkinyje respondentų pasakojimuose minimos kaip svarbi dienos dalis. Pirmiausiai buvo skiriama atgaivos, atsinaujinimo funkcija, vėliau seka ir higieninė švara.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad tyrinėjamoje ekogyvenvietėje nėra akcentuojamos bendros šventės. Gyventojai patys laisvai sprendžia švenčių klausimą. Iš respondentų pasakojimų galima daryti išvadą, kad nėra formaliai įteisintų bendruomenės veiklų. Taip konstruojamoje “savoje erdvėje” paliekama visiška laisvė. Įprasti ir tyrimo dalyvių akcentuoti kasdieniai ritualai yra reikšmingi kiekvienam ekogyvenvietės gyventojui individualiai, tačiau bendras tendencijas jau galima akcentuoti.

6. “Mūsų žemė, mūsų taisyklės, mūsų erdvė”

Kalbėdami apie savo ekogyvenvietę gyventojai akcentuoja du jiems svarbiausius dalykus, kurie įtakoja socialinį konstravimo procesą:

- gyvenamąją erdvę;
- žmones ir jų tarpusavio santykius.

Pristatydami gyvenamąją erdvę nurodo jos dydį, ribas, atstumus ir pan. Tai, kad ekog gyvenvietė yra nedidelė, dauguma informantų vertina teigiamai ir pabrėžia tai kaip privalumą. Kompaktiška bendra gyvenamoji erdvė suvokiama kaip vientisa darni sistema, kuri sudaryta iš atskirų elementų. Taip kiekviena ekog gyvenvietės sodyba pristatoma kaip vienodai svarbi bendros sistemos dalis: neišskiriant turimos žemės kiekio, pastatų statymo būdo, vystomos žemdirbystės rūšies ir pan.

“Mūsų gyvenvietė nedidelė. <...> Galima sakyti, kad ta mūsų gyvenvietė sudaryta iš tokių mažų dalių, kaip dëlionė” (vyras, 36 m.).

“Mes kažkaip kuriamės netoli vienas nuo kito, bet labai gerbiame vieni kitų privatumą” (vyras, 38 m.).

“O čia tarp mūsų žemės, sodybų tų yra labai atstumas. Čia labai gerai.” (moteris, 28 m.).

“Dar labai maža...man atrodo, bet po biški kai kas domisi” (vyras, 37 m.).

Ekog gyvenvietėje gyvenančius žmones, jų savybes, elgesį, patirtis, tarpusavio santykius ir pan. savo pasisakymuose mini visi informantai. Kalbėdami apie žmones dažniausiai nurodo, kad “čia gyvena labai įvairūs žmonės”, “mes liberalūs” (vyras, 36 m.), “mes tokie labiau išskirtiniai” (vyras, 38 m.), “jie neutralūs, jiems vienodai” (moteris, 28 m.), “čia rimti žmonės gyvena” (vyras, 37 m.), “žmonės čia draugiški, bet svarbiausia tolerantiški” (moteris, 31 m.). Teigiamos žmonių savybės išaukštinamos ir idealizuojamos. Nei vienas informantas nepaminėjo neigiamų ekog gyvenvietės gyventojų savybių. Tik nurodė, kad “išsiskiria žmonių nuomonės” (vyras, 36 m.).

Kalbėdami apie tarpusavio bendravimą informantai dažnai pabrėžia bendrus siekius, kaimyniškus, bet “ne per daug” draugiškus santykius. Turėdami bendrą ekog gyvenvietės ir gyvenimo joje viziją, informantai bando:

“Susikurti tokią erdvę sau, kad visiems būtų gera. Siekiame harmonijos su gamta ir savimi. <...> sukuriame savo taisykles. Mūsų žemė, mūsų taisyklės, mūsų erdvė. Mes čia gyvename kaip norime ir elgiames taip, kaip mums patinka. Niekas mūsų nesmerkia, niekam neprivalome atsiskaityti <...> Jei rimtai, tai viską susikuriame taip, kaip norime. Bent jau stengiamės, todėl čia gera gyventi”. (vyras, 36 m.)

Nors siekiama bendrų tikslų, bendro kokybiško gyvenimo ekog gyvenvietėje, tačiau dauguma informantų nurodo, kad privatumas jiems yra labai svarbus:

“Stengiamės nepažeisti privatumo” (vyras, 36 m.)

“Nesibučiuojam (juokiasi) labai artimai. Esame tiesiog kaimynai. <...> draugaujame vieni su kitais, nu bet ne per daug. Man tai labai tinka. Gal kai kurie kaimynai ir norėtų nu...daugiau draugystės, bet kažkaip viskas gaunasi natūraliai”. (vyras, 38 m.)

“Visi laikosi kažkokio atstumo...bet jaučiasi toks tarpusavio ryšys”. (moteris, 31 m.)

Visi informantai interviu metu savo kalboje naudoja lygiagrečiai asmeninį įvardį “mes” ir asmeninį įvardį “aš”, savybinį įvardį “mano” ir “mūsų”, pvz.: “Aš kuriu” – “bandome sukurti”, “siekiame harmonijos”; “mūsų žemė” – “mano erdvė”. Dažniausiai apie gyvenvietę, žmones, santykius, darbus ir pan. kalbama asmeniniu įvardžiu “mes” taip pabrėžiant bendruomeniškumą ir bendrumo siekį. O kai kalba pakrypsta privačios žemės, būsto klausimais, tai visi kaip vienas pradeda naudoti savybinį įvardį “mano”. Brėžiama aiški riba tarp bendros erdvės ir asmeninės.

Vardindami savo gyvenvietės išskirtinumą, kitoniškumą informantai akcentuoja jų akimis vertingus pranašumus:

“Pas mus labai jau daug laisvės. Neturime kažkokių griežtų vidinių taisyklių, ar privalomų darbų, švenčių ar dar kokių nesąmonių.” (vyras, 36 m.)

“Gal tuo ir esame išskirtiniai, kad draugaujame vieni su kitais, nu bet ne per daug”. (vyras, 38 m.)

Akcentuodami laisvę, griežtų taisyklių nebuvimą ekogyvenvietės gyventojai taip nusako “savos erdvės” kokybiškumo ir kitoniškumo kriterijus: nėra privalomų darbų, yra daug laisvės ir pan. Pranašumas ir kitoniškumas nusakomi lyginimo principu – privalomumo kriterijus buvo gyvenant visuomenėje, privalomumo kriterijus (gali būti, užsimenama netiesiogiai) yra ir kitose ekogyvenvietėse, jų gyvenvietėje “daug laisvės”:

“Yra keletas taisyklių, bet jos abstrakčios, o ne privalomos. <...> O šiaip visos ekogyvenvietės susikuria savo erdves pagal savo taisykles, norus ir žmones. <...> lankomės vieni pas kitus, bet visi turime parodomąjį veidą”. (vyras, 38 m.)

“Kai kiti atvažiuoja pas mus, tai dažnai sako, kad mes visi gyvenam kaip atskiros respublikos, bet mūsų toks stilius”. (moteris, 34 m.)

Kalbėdami apie ekogyvenvietės bendruomenę, gyventojų tarpusavio santykius, informantai dažnai paminėdavo ekogyvenvietės ateitį – bendruomeniškumo prasme:

“Dar neturim bendrų problemų didelių, paskui gal teks ir susivienyti”. (moteris, 34 m.)

“Bet kiek žinau viskas vis tiek pasisuks į bendrumą, bent jau taip daug kur buvo. Kiek girdėjau”. (moteris, 28 m.)

Tuo pačiu tarsi teisinasi, ieško priežasčių, kodėl jų ekogyvenvietėje bendruomenė nėra stipri:

“Dabar žinai visi čia susibėgom, su savo pasauliais, prisisivaigę visokių dalykų, ir kol kas nebandom čia visko sulipdyti bendrai. Visi n metų gyvenom kaip robotai, o čia šmakšt toks šansas susikurti naują savo gyvenimėlį, padaryti jį sau malonų. Tai knisamės visi dabar savo tam kūrime, lipdome savus reikalus, namus (juokiasi) iš molio, o paskui visi ką nors veiksime kartu (juokiasi)” (moteris, 28 m.)

7. Ryšių su „savais“ ir „svetimais“ palaikymo ypatumai

Pasirinkdami gyvenimą ekog gyvenvietėje, atsiskyrę nuo civilizacijos žmonės palaiko įvairių tipų socialinius tinklus: iki gyvenimo ekog gyvenvietėje palaikytus ryšius, socialinius santykius ekog gyvenvietės viduje, santykius su kitose ekog gyvenvietėse gyvenančiais bendraminčiais bei santykius su šalia esančio kaimo gyventojais. Kuriama nauja „sava erdvė“ yra pripildoma bendravimo tiek su žmonėmis iš ankstesnio gyvenimo, tiek su naujais kaimynais:

“Pas mus dažnai atvyksta draugai į svečius. Aišku, daug draugų nutolo, nebebendruojame, tačiau kai kurie palaiko mūsų apsisprendimą ir dažnai atvažiuoja. Aišku, dažniausiai vasara (juokiasi), kai šilta ir yra darže visokių gėrybių. Internetu bendruojame. O giminės, tėvai ir sesuo dažnai užsuka, kai kūrėmės šiek tiek pagelbėjo. Užtenka to bendravimo, kai labai pasiilgstame, tai ir patys nuvažiuojame pas juos į miestą.” (moteris, 33 m.)

“Artimai bendruojame su šalia gyvenančiais kaimynais. Dalinamės sodinukais, padedame darbuose. Nes jie daugiau domisi technologijomis, o mes žemdirbyste. Tai keičiamės žiniomis ir patirtimi. O su tolesniais kaimynais dažniausiai bendruojame, kai reikia spręsti bendrus gyvenvietės klausimus. Šiaip tai artimai nebebendruojame, bet užtenka ir tiek. Kasdien nesutikinėjame ir arbatos negeriamo, bet tikrai pažįstam (juokiasi).” (vyras, 36 m.)

Kai kurie informantai nurodė, kad ankstesni ryšiai su draugais nutrūko dėl skirtingų poreikių ir interesų:

„Nes dabar tai visokių pilna aplink, lenda, o aš nenoriu. Nubrėšiu ribas ir mylėsiu tik tuos, kuriuos norėsiu. Bus teigiamos emocijos. Kaip dabar, kai atvažiuojam šiltam laikui, tai visi ten likę tokie nereikšmingi su savo paskolom, mašinom, Turkijom.“ (moteris, 28 m.)

Pasikeitus gyvenamajai aplinkai ir gyvenimo būdui, pasikeitė ir daugumos informantų „žinojimas“, su kokias žmonėmis „reikalinga“, įdomu bendrauti. Nereikšmingais tapo „normalias“ ir „teisingas“ socialines normas atitinkantys asmenys: turintys paskolų, keliaujantys turistiniais maršrutais ir pan. Susiformavęs naujas ekog gyvenvietėse gyvenančių asmenų „socialinis žinojimas“ (kaip turi būti, kaip elgtis, kad atitikti savo bendruomenės lūkesčius) konstruoja „savą erdvę“:

„Tačiau natūraliai gaunasi, kad tokiose ekog gyvenvietėse kuriasi bendraminčiai, norintys kurti, o ne griauti. Juk nepatiktų čia gyventi tokiam žmogui, kur garsiai klausosi muzikos arba kerta vištai galvą prie namo slenkščio. Visi čia kažkuo panašūs. Vienodos sielos randa kelią viena prie kitos.“ (vyras, 38 m.)

Tyrimo metu paaiškėjo, kad tarpusavyje ekog gyvenvietės gyventojai nesistengia palaikyti artimų ryšių. Santykiai kaimyniški:

„Pasakysiu taip, jie tikrai nėra kaip ten sako vienas kumštis. Pavyzdžiui kokie to tikro kaimo lietuviško žmonės daug tokie artimesni, jaučias kad jie kartu. O čia tarp mūsų žemės, sodybų tų yra labai atstumas. Čia labai gerai. Bet kiek žinau viskas vis tiek pasisuks į bendrumą, bent jau taip daug kur buvo. Kiek girdėjau. Dabar žinai visi čia susibėgom, su savo pasauliais, prisivaisę visokių dalykų, ir kol kas nebandom čia visko sulipdyti bendrai. Visi n metų gyvenom kaip robotai, o čia šmakš toks šansas sukurti naują savo gyvenimėlį, padaryti jį sau malonų. Tai ir knisamės visi dabar savo tam kūrime, lipdome savus reiklus, namus (juokiasi) iš molio, o paskui ką nors visi veiksime kartu (juokiasi).“ (moteris, 28 m.)

„Artimiau bendraujame su šalia gyvenančiais kaimynais. Dalinamės sodinukais, padedame darbuose. Nes jie daugiau domisi technologijomis, o mes žemdirbyste. Tai keičiamės žiniomis ir patirtimi. O su tolesniais kaimynais dažniausiai bendraujame, kai reikia spręsti bendrus gyvenvietės klausimus. Šiaip tai artimai nebendraujame, bet užtenka ir tiek. Kasdien nesusitikinėjame ir arbatos negeriamo, bet tikrai pažįstam (juokiasi).“ (vyras, 36 m.)

Keli informantai santykius su kaimynais įvardino kaip „draugiškus“, normalius, pabrėžė, kad neįkyrėja vienas kitam, o esant reikalui problemas sprendžia bendrom jėgom:

„Draugiški (juokiasi). Viskas normaliai. Mūsų ekog gyvenvietės nariai bendrauja kai yra reikalas arba koks realus poreikis. Neinam ten vieni pas kitus kasdien po kelis kartus. Visada padedame, sprendžiame bendrus reiklus. Atrodo viskas normaliai. Taip ir turi būti. Man atrodo“. (vyras, 38 m.)

„Draugiški, su kai kai kuriom moterim dažnai pasibendraujam. Randam ką aptarti. Ypač kai baigiasi darbai lauke ir pradadam planuoti. Bet taip svarbiausiai neįkyrūs visi. Aš kartais pagalvoju kad mes ne kaimynai, o šiaip čia šalia įsikūrę (juokiasi). Tokių šiltų santykių nėra, bet mums gerai. Kol kas visi užsiėmę savo reikalais, kūrimusi, o paskui gal jau bus daugiau ir bendrų reikalų. Aš taip galvoju.“ (moteris, 34 m.)

Dauguma informantų nurodė, kad yra patenkinti minimaliu kaimynišku bendravimu, kuris laikui bėgant turėtų virsti į draugiškus, artimesnius ryšius.

Santykiai su žmonėmis iš kitų ekog gyvenviečių dažniausiai yra palaikomi per susitikimus, ekog gyvenviečių suvažiavimus, seminarus mieste ir pan. Tokie santykiai yra tolimi ir fragmentiški, tačiau formuoja bendras ekog gyvenvietes prasmes, diktuoja instrukcijas kaip gyventi. Per ryšius su kitomis ekog gyvenvietėmis atsiranda bendras žinojimas kaip turi gyventi ekog gyvenvietės gyventojai, kas yra priimta, kas netinka, kas normalu ir teisinga, o kas ne. Vienas informantas užsiima ekog gyvenviečių suvažiavimų, seminarų organizavimu. Tokia veikla traktuojama kaip darbas:

„Vyras kuruoja visokius seminarus ir t.t. Tai tenka pabendrauti, dalinamės patirtimi, naujienomis, augalais visokiais.“ (moteris, 34 m.)

„Mano toks susigalvotas darbas. Aš kuruoju bendrus ekog gyvenviečių suvažiavimus, seminarus. Vėdu paskaitas. Tai bendrauju daug. Su vienom geresni santykiai, kitur tik oficialu. Kaip visada, yra visokių žmonių. O užsienyje buvau Švedijoje vienoje tokio tipo gyvenvietėje, tai kartais susirašome ir šiandien. Man patinka bendrauti. Kai gyveni atitolęs nuo visų, nuo miesto, artimųjų vis tiek minimaliai bendrauti turi, nes išdurnėtum. Bet kuo toliau, tuo mažiau reikia to triukšmo. Darbas yra darbas, važiuoju, šneku, pasakoju, bet kartais žiauriai knisa ir norisi namo į ramybę, savo mišką apžiūrėti.“ (vyras, 36 m.)

Santykiai su šalia esančio kaimo gyventojais nėra artimi, paviršutiniai:

„Kai susitinkam kur kely, tai pasisveikinam, vasara ant pievos persimetam keliais žodžiais. Gal Vyras (38 m.) daugiau randa reikalų.“ (moteris, 34 m.)

Dažniausiai bendraujama dėl buitinių dalykų: šieno, užpustytų kelių valymo ir pan. Kai kurie informantai nurodė, kad yra keletas asmenų iš kaimo, su kuriais santykiai yra draugiškesni. Ne tik pasisveikina tarpusavyje, bet ir pasišneka, aptaria aktualius dalykus ir pan. Tačiau tyrimo metu paaiškėjo, kad dauguma ekogyvenvietės gyventojų jaučia kaimo žmonių nepasitikėjimą, baimę ir tik su pavieniais asmenimis pavyko užmegzti kontaktus:

“Kažkaip keistai jie į mus žiūri. Daugelis mūsų neturi elektros, o naudoja saulės baterijas. Kaimo žmonėms tai nelabai suprantama. Atrodom jiems kaip kokia sekta. Bet vat visai neseniai susidraugavome su viena keramikos specialiste ir dabar lankome jos užsiėmimus. Faina, aišku vasarą, kai daug veiklos lauke, tikriausiai nepavyks jos lankyti. O su vietiniais gal su laiku viskas susidėlios.” (Vyras, 38 m.)

Tyrimo metu paaiškėjo, kad skiriasi ekogyvenvietės gyventojų noras kurti naujus ryšius ar įsipareigojimus su vietiniais gyventojais arba gyvenvietės kaimynais. Didesniu noru tarpusavyje bendrauti pasižymėjo moterys, o vyrai daugiau laikėsi nuošalyje. Daugelio ekogyvenvietės gyventojų iniciatyva ir noras bendrauti yra nukreiptas į gyvenvietės kaimynus, o su šalia esančio kaimo gyventojais bendraujama tik pavieniais atvejais. Dalykiški santykiai palaikomi ir su kitomis ekogyvenvietėmis suvažiavimų ir seminarų metu. „Kitas“ įvardinamas kaip „gyventojas iš greta esančio kaimo“, o „svetimu“ tampa visi, kurie ateina iš už kaimo ir ekogyvenvietės ribų.

IŠVADOS

1. Teorinė sąvoka „erdvė“ apjungia vietas, kurios yra svarbios tiek geografinė, tiek simbolinė prasme; kita vertus, „savos erdvės“ sąvokoje telpa socialiniai, kultūriniai, emociniai, politiniai ir geografiniai parametrai. Sąvoka „sava“ apibrėžia kelis svarbius aspektus: ekog gyvenvietės gyventojai savarankiškai veikia, keičia ir skiria nuosavas reikšmes konstruojamai erdvei. Be to, pats apsigyvenimo procesas įgalina derinti naujas ir senas patirtis, emocijas, naujus įspūdžius ir ankstesnius prisiminimus. Samprata „sava“ rodo kiekvieno individo siekį susikurti sau saugią, pažįstamą, jaukią erdvę („namus“).
2. Tyrimo duomenys rodo, kad pasirinkti tokį gyvenimo būdą paskatino šios priežastys ir nuostatos: pašaukimas, nepritapimas mieste, noras pasipriešinti visuomenės normoms, gyvenimas ekog gyvenvietėje „tobulas“. O nuolatinė gamtos trauka, suvokimas, kad miestas yra chaosas skatino skaityti tam tikrą literatūrą bei domėtis alternatyviu gyvenimo būdu.
3. Atlikus tyrimą buvo pastebėta, kad nors tyrinėjamos ekog gyvenvietės gyventojai būstus statosi patys, įdeda daug „meilės“, stato pagal savo viziją ir įsivaizdavimą, tačiau tokia vizija yra iš anksto nulemta šabloniško statybos būdo. Šablonas yra sukurtas ne paties individo, o jam primestas: namas turi būti plaušmolio statybos, rankomis statytas, ekonomišką, su dideliu langu, daug lentynų, krosnimi ir pan. Būstas suvokiamas kaip erdvė, kuri yra sodybos centras. Jei tvenkiniu, sodu ar daržu gyventojai linkę dalintis, tai būstas yra labai asmeninė, individuali erdvė, unikali realybė, pasitikėjimo aplinka.
4. Diskusijos dėl ekog gyvenvietės pavadinimo, noras turėti išskirtinį pavadinimą rodo gyventojų siekimą oficialiai atstovauti savo bendruomenę, būti girdimais ir matomais. Pasirinktuojant atveju ekog gyvenvietės pavadinimą sudaro geografinės vietovės pavadinimas ir hidronimas. Toks pasirinkimas „įvietina“ konstruojamą „savą erdvę“ priskiriant jai tos vietovės ypatumus, padarant gyvenvietę neatsiejama vietovės dalimi. Vieta, geografinė apibrėžtis suteikia konstruojamai erdvei kontūrus taip ją lokalizuodama, „įteritorindama“.
5. Apibendrinant, „savos erdvės“ teritorija tyrinėjamoje ekog gyvenvietėje skirstoma į kelias dalis – „mano“ sodyba, „mūsų“ gyvenvietė ir „ten“ (kaimas, miestelis ir pan.) Nors ekog gyvenvietėje nėra statinių skiriančių vieną sodybą nuo kitos (pvz. tvora), tačiau kiekvienas žino savo žemės ribas ir interviu metu pabrėžia žemės nuosavybę. Keli informantai užsiminė apie neutralias teritorijas „alėjas“, kurios būtų neutralios nuosavybės aspektu ir suteiktų patogumą migruojant. Bendrumo jausmas erdvės aspektu nėra kuriamas, erdvė suasmeninama. „Mano“ yra stipresnis už „mūsų“.

6. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad tyrinėjamoje ekogyvnyvietėje nėra akcentuojamos bendros šventės, nėra formaliai įteisintų bendruomenės veiklų. Paliekama laisvė rinktis, ką švęsti, o ko – ne. Įprasti ir tyrimo dalyvių akcentuoti kasdieniai ritualai yra reikšmingi kiekvienam ekogyvnyvietės gyventojui individualiai.
7. Kalbėdami apie savo ekogyvnyvietę visi informantai akcentuoja du jiems svarbiausius dalykus, kurie įtakoja socialinį konstravimo procesą: gyvenamąją erdvę bei žmonių tarpusavio santykius. Teigiamos žmonių savybės išaukštinaimos ir idealizuojamos. Nei vienas informantas nepaminėjo neigiamų ekogyvnyvietės gyventojų savybių. Nors siekiama bendrų tikslų, tačiau dauguma informantų nurodo, kad privatumas jiems yra labai svarbus, brėžiama aiški riba tarp bendros erdvės ir asmeninės. Akcentuodami laisvę, griežtų taisyklių nebuvimą ekogyvnyvietės gyventojai taip nusako “savos erdvės” kokybiškumo ir kitoniškumo kriterijus: nėra privalomų darbų, yra daug laisvės ir pan.
8. Pasirinkdami gyvenimą ekogyvnyvietėje, atsiskyrę nuo civilizacijos žmonės palaiko įvairių tipų socialinius ryšius: iki gyvenimo ekogyvnyvietėje palaikytus ryšius, socialinius santykius ekogyvnyvietės viduje, santykius su kitose ekogyvnyvietėse gyvenančiais bendraminčiais bei santykius su šalia esančio kaimo gyventojais. Kuriama nauja “sava erdvė“ yra pripildoma bendravimo tiek su žmonėmis iš ankstesnio gyvenimo, tiek su naujais kaimynais.

LITERATŪRA

1. Held, D.; McGrew, A. – Perraton, J. 2002. Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra. Vilnius: Margi raštai.
2. Anderson, B., 1999. Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą.
3. Friedman, J. 1990. Being in the world: Globalization and Localization. In: Featherstone, M. *Global Cultur: Nationalism. Globalization, and Modernity*. London: Sage. P. 311-325.
4. Jansson, S.; Rodhe, F. 2009. Challenging Growth Society-A study of eco-villages as a strategy towards a sustainable de-growth society.
5. Ardzijauskaitė, V. 2009. Ecovillages: it is a way to reach environmental sustainability? Case studies in Denmark.
6. Kardelis, K. 2005. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Lucilijus.
7. De Munck, V. C. 2008. Kultūros tyrimai: patirtis ir apibendrinimai. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
8. Mažeikienė, N. 1996. “Sąvokos kultūrinis savitumas” metodologinė perspektyva socialiniame empiriniame tyrime”. *Sociologija Lietuvoje. Antra knyga*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 11-15.
9. Klumbytė N. 1999. Tradicinės etnografijos mokslinės paradigmos rekonstrukcija postmodernioje antropologijoje. *Sociologija: mintis ir veiksmai*. Nr. 4(6). P. 88-99.
10. Čiubrinskas, V. 2007. Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
11. Čiubrinskas, V. Kuznecovienė, J. 2008. Lietuviškojo identiteto trajektorijos. Kaunas: VDU.
12. Appadurai, A. 2003. *The anthropology of Space and Place*.
13. Kuper, H. 2003. *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. Oxford: Blackwell.
14. Čiubrinskas, V., Kuznecovienė, J. 2008. Lietuviškojo identiteto trajektorijos. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
15. Sismondo, S., 1993. Some Social Constructions. *Social Studies of Science*. Prieiga per internetą: < <http://www.jstor.org/stable/370258> > (žiūrėta 2013 03 14).
16. Grigas, R., 2005. Lokalumas ir tapatybė (identitetas): sociopolitologinės išvalgos. *Lietuvos lokaliųjų tyrimų padėtis*. P. 16-26.
17. Kuzmickas, B., 2011. Individo kultūrinis tapatumas. *Problemos*. T.80. P. 65-73.
18. Petružytė, D., 2014. Tyrėjo subjektyvaus patyrimo episteminė reikšmė lauko tyrimuose. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*. P. 7-26.

19. Giddens, A. 2005. Sociologija. Kaunas: UAB "Poligrafija ir informatika". P. 555 – 584.
20. James, S., 2005. Socialinės teorijos pagrindai. Vilnius: Margi raštai. P. 115 – 287.
21. Gilman, R., 1991. The Eco-Village Challenge. *Living Together: Sustainable Community Development*. P.10.
22. Litfin, K. 2007. The global ecovillage movement as a holistic knowledge community. *Reinventing the Future*.
23. Appadurai, A. 2003. Sovereignty without Territoriality, Low, M. Setha and Lawrence-Zúñiga, Denise (eds.). *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*, Oxford: Blackwell: 337–349.
24. Plungė R., 2012. Erdvės ir laiko dimensijos sampratos pokyčiai šiuolaikiniuose sociokultūriniuose kontekstuose: teorinės įžvalgos ir modeliai. *Meno istorija ir kiti*. Nr. 8, P. 6-23.
25. Kirby, A. 2004. Domestic Protest: The Ecovillage Movement as a Space of Resistance. Prieiga per internetą < <http://bad.eserver.org/issues/2004/65/kirby.html> > (Žiūrėta: 2014 02 02).
26. Leliūgienė, I., Sadauskas, J., 2011. Bendruomenės sampratos traktuotės ir tipologija. Prieiga per internetą: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:h61-Iu-iiYcJ:https://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sms/archyvas/dwn.php%3Fid%3D304161+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&client=safari >(Žiūrėta: 2013 03 05).
27. Jansson S., Rodhe F., 2009. Challenging Groth Society. A study of eco-villages as a strategy towards a sustainable de-growth society. Prieiga per internetą: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:4orBIRITXYJ:jak.se/sites/default/files/pictures/Ung/Challenging_Growth_Society.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&client=safari > (Žiūrėta: 2013 06 04).
28. Jackson, H. (2004). Global Ecovillage Network History 1990-2004. Prieiga per internetą: <http://www.gaia.org/mediafiles/gaia/resources/HJackson_GENHistory.Pdf > (Žiūrėta: 2014 04 05)
29. Ecovillage Conference 2012. Paskelbta 2012 m. lapkričio 5 dieną. Prieiga per internetą: <<https://www.youtube.com/watch?v=-fQUCG0ovG8> > (Žiūrėta 2012 12 14).
30. Norbeck, M., 1998. Ekoby. Doctoral thesis, the Swedish university of Agricultural Science in Uppsala. Prieiga per internetą: <<http://www.ekoby.org/> >(Žiūrėta: 2013-10-01).

SANTRAUKA

Darbo tikslas - ištirti, kokiais būdais konstruojama „sava erdvė“ Lietuvos ekog gyvenvietėse (atvejo analizė).

Tikslo keliami **probleminiai klausimai**: Kaip vyksta ekog gyvenvietėje gyvenančių žmonių „savos erdvės“ konstravimas? Kokie veiksniai lemia naujos erdvės konstravimą? Kokios reikšmės sukuriamos konstruojant „savą erdvę“?

Tyrimo objektas - „savos erdvės“ konstravimo ypatumai tyrinėjamoje ekog gyvenvietėje.

Baigiamojo darbo teorinis pagrindas paremtas antropologijos teorijos aspektu. Baigiamojo darbo metodologinį pagrindą sudaro antropologinio tyrimo metodai: neformalūs pokalbiai, pusiau struktūruoti interviu, dalyvaujantis stebėjimas ir stebėjimas, dienoraščio pildymas.

Pagal oficialius Lietuvos ekologinių gyvenviečių tinklaraščio duomenis, šiuo metu Lietuvoje yra apie penkiolika ekog gyvenviečių. Tokias vietas gyvenimui žmonės renkasi labai atidžiai, nes tokios vietos virsta erdve, kurią patys gyventojai gali užpildyti įvairiausiomis kultūrinėmis reikšmėmis – sukurti ją sau, sukonstruoti „savą erdvę“. „Savoje erdvėje“ ekog gyvenvietės gyventojai siekia sukurti utopišką gyvenimo modelį pagal savo įsivaizduojamas taisykles ir patirtis. Priežastys, kurios skatina rinktis tokį gyvenimo būdą yra įtakojamos daugybės veiksnių. Nors stengiamasi atitolti nuo civilizacijos ir visuomenės, tačiau konstruojant „savą erdvę“ savotiškai atkartojamas tas pats socialinis modelis.

Antroje darbo dalyje, apibrėžiant „savos erdvės“ sąvoką, aptariami du svarbūs aspektai: pirmiausiai tai, kad teorinė sąvoka „erdvė“ apjungia vietas, kurios yra svarbios tiek geografinė, tiek simbolinė prasme; antra, „savos erdvės“ sąvokoje telpa tiek socialiniai, kultūriniai, emociniai, tiek politiniai ir geografiniai parametrai. Tačiau kūrimas vyksta ne todėl, kad pavieniai individai savarankiškai kuria prasmes, o todėl, kad individai „perima“ iš kito pasaulį, kuriame kiti jau gyvena (Berger, 1999:164). Trečioje darbo dalyje, pristatomi tyrime taikyti metodai bei tyrėjos refleksija. Ketvirtoje dalyje pristatomi lauko tyrimo duomenys. Penktoje dalyje nustatytos pagrindinės jungimosi į tyrinėjamą ekog gyvenvietę prielaidos ir apibūdinta, kaip erdvė yra paverčiama „sava“ (konstruojama), t.y. kokiomis prasmėmis ekog gyvenvietės gyventojai ją užpildo.

Raktiniai žodžiai – erdvė, „sava erdvė“, erdvės konstravimas, ekog gyvenvietė, ekobendruomenė.

SUMMARY

Purpose of the project: to research what are methods of construction of *own space* in the Lithuanian ecovillages (case study).

The issues which have been raised referring to the purpose: What is the process of construction of *own space* of the people residing in ecovillages? What factors causes construction of new space? What values are developed during construction of *own space*?

Subject of the research: peculiarities of construction of *own space* in the ecovillages under research.

Theoretical ground of the final project is an aspect of anthropology theory. The methodological basis of the final project consists of the anthropological research methods: participant observation, unstructured interviews, informal conversations, fieldnotes.

Data from the official website of the Lithuanian ecological settlements reveal that Lithuania currently has approximately fifteen ecovillages. Such places are selected by people very carefully because the places become the spaces to be filled with different cultural values by the residents, i.e. the residents develop and form their *own space*. Residents of the settlement strive to develop in their *own space* the utopian residence model in compliance with the imagined rules and experiences. Reasons to choose such lifestyle are influenced by many factors. Though the people strive to make distance from civilization and society, but construction of *own space* oddly repeat the same social model.

Two important aspects are described in the second part where conception of *own space* is defined: first of all, the theoretical conception of *space* integrates the places which are important both in geographical and symbolic sense; second, the conception of *own spaces* includes the social, cultural, emotional, political and geographical parameters. But development occurs through no independent formation of purport by separate individuals but through the *acceptance* by the individuals of the world already lived by others (Berger, 1999:164). The third part of the project introduces the methods applied in the research and the reflection of the researcher. Data of the field research are provided in the fourth part. The fifth part determines the main assumptions of unification into ecovillages and describes how the space becomes the *own space* (formation), i.e. what sense is given to it by the residents of ecovillages.

Key words: *space, own space, construction of space, ecovillages, eco community.*

PRIEDAI

Klausimynas:

1. Vardas, amžius.
2. Kiek laiko gyvenate ekogymvenvietėje?
3. Kas paskatino apsigyventi ekogymvenvietėje?
4. Kodėl ši ekogymvenvietė?

5. Kaip apibūdintumėte savo ekogymvenvietę?
6. Kuo ji skiriasi nuo kitų ekogymvenviečių Lietuvoje?
7. Kaip tampama Jūsų bendruomenės nariu?

8. Kokio tipo namai būdingi jūsų ekogymvenvietėje?
9. Ar turite viziją, svajonę, kaip atrodys Jūsų sodyba po dešimties metų? Kaip viską įsivaizduojant?
10. Kaip pažymite savo sodybos ribas?
11. Ar dažnai tenka susidurti su svetimais, užklydusiais į gyvenvietę?

12. Kokie jūsų santykiai su kitais ekogymvenvietės nariais?
13. Ar palaikote ryšius su šalia esančio kaimo gyventojais?
14. Ar palaikote ryšius su kitų ekogymvenviečių nariais?

15. Kaip švenčiate šventes ekogymvenvietėje? Ar turite savų, tik jums būdingų švenčių?
16. Papasakokite, kokia yra jūsų įprasta diena ekogymvenvietėje.
17. Ar turite bendrų veiklų ekogymvenvietėje kartu su kaimynais?

Respondentų lentelė:

Eil.Nr.	Vardas/kodas	Amžius, m	Iš kur kilęs/- usi	Kiek metų gyvena ekogyvenvietėje
1.	Vyras	38	Kaunas	~ 10 metų
2.	Moteris	34	Prienų raj.	~ 10 metų
3.	Vyras	36	Kauno raj.	~ 8 metus
4.	Moteris	33	Alytus	~ 8 metus
5.	Moteris	28	Kaunas	Tik vasarą, 3 metus
6.	Vyras	37	Kaunas	Tik vasarą, 3 metus. Dalyvauja bendruomenės gyvenime.
7.	Moteris	31	Kaunas	Tik vėlyvą pavasariį – vėlyvą rudenį (2 metus), dalyvauja bendruomenės gyvenime.

Laikmenoje yra:

1. Dienoraštis (5353 žodžiai, 20 lapų, Times New Roman, 12 šriftas):

- 2013 m. vasario 3 d. (2422 žodžiai, 8 lapai, Times New Roman, 12 šriftas);
- 2013 m. vasario 17 d. (740 žodžių, 3 lapai, Times New Roman, 12 šriftas);
- 2013 m. vasario 23 d. (540 žodžių, 2 lapai, Times New Roman, 12 šriftas);
- 2013 m. kovo 9 d. (502 žodžiai, 2 lapai, Times New Roman, 12 šriftas);35
- 2013 m. kovo 26 d. (270 žodžių, 1 lapas, Times New Roman, 12 šriftas);
- 2013 m. liepos 19 d. (522 žodžiai, 2 lapai, Times New Roman, 12 šriftas);
- 2013 m. rugpjūčio 9 d. (357 žodžiai, 2 lapai, Times New Roman, 12 šriftas);

2. Interviu (bendras laikas 4 val. 26 min.; iššifruota 10425 žodžiai, 45 lapai; Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių):

- 2013 m. vasario 17 d., vyras (36 m.). Interviu laikas – 43 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 2018, lapų kiekis – 8, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);
- 2013 m. vasario 17 d., moteris (33 m.). Interviu laikas – 35 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 1234, lapų kiekis – 5, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);
- 2013 m. vasario 23 d., vyras (38 m.). Interviu laikas – 49 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 2338, lapų kiekis – 9, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);
- 2013 m. vasario 23 d., moteris (34 m.). Interviu laikas – 29 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 1067, lapų kiekis – 5, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);
- 2013 m. kovo 9 d., vyras (38 m.), moteris (34 m.). Interviu laikas – 17 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 534, lapų kiekis – 2, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);
- 2013 m. liepos 19 d., vyras (37 m.). Interviu laikas – 24 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 984, lapų kiekis – 6, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);
- 2013 m. liepos 19 d., moteris (28 m.). Interviu laikas – 36 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 1271, lapų kiekis – 5, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);
- 2013 m. rugpjūčio 9 d., moteris (31 m.). Interviu laikas – 23 min. Iššifruoto interviu žodžių kiekis – 979, lapų kiekis – 5, Times New Roman, 12 šriftas, 1,5 tarp eilučių);

3. Nuotraukos:

- Aplinka (8 nuotraukos);
- Namas (10 nuotraukų).